

Evropské příběhy z Ukrajiny

2024

Evropské příběhy z Ukrajiny, 2024. 72 s., ilustr.

Tímto vydáním oslavujeme 15. výročí vydání časopisu Ceny Evropské unie za literaturu (EURL) a pokračující podporu ukrajinské literatury a ukrajinské komunity. Od roku 2019 dvě ukrajinské autorky tuto cenu obdržely: Haska Šijan (2019) za svůj druhý román *Za zády* a Jevhenija Kuzněcova (2022) rovněž za svou druhou knihu *Zeptejte se Miječky*. Konsorcium EURL by chtělo oběma autorkám poděkovat za to, že souhlasily s účastí v tomto speciálním vydání.

Kniha vznikla ve spolupráci s literární agenturou OVO, a děkujeme její výkonné ředitelce Viktorii Matjuše za neocenitelnou podporu při koordinaci práce překladatelů, redaktorů a ilustrátorky Sofie Sulij. Zvláštní poděkování patří Andreji Kurkovovi za laskavé svolení k napsání předmluvy.

Náš upřímný dík patří všem, s nimiž jsme měli tu čest se setkat při naší spolupráci.

U příležitosti Frankfurtského knižního veletrhu vychází tato kniha v ukrajinštině a ve třech různých dvojjazyčných verzích: německé, anglické a italské. Další jazykové verze budou k dispozici na internetových stránkách EURL (www.eurprizeliterature.eu).

Tato publikace je spolufinancována Evropskou unií. Vyjádřené názory a stanoviska jsou však výhradně názory a stanoviska autorů a nemusí nutně odrážet názory Evropské unie nebo Evropské výkonné agentury pro vzdělávání a kulturu (EACEA). Ani Evropská unie, ani EACEA za ně nenesou odpovědnost.

EUROPEAN UNION
PRIZE FOR LITERATURE

Co-funded by
the European Union

EURL 29, Chaussée d'Ixelles Box 4, 1050 Brussels

info@eurprizeliterature.eu

© EURL pro přeložené verze a ilustrace
© Původní ukrajinská verze patří
Andreji Kurkovovi, Hasce Šijan a
Jevhenii Kuzněcovové
© Ilustrace Sofia Sulij

Haska Šijan, Jevhenija Kuzněcova

Evropské příběhy z Ukrajiny

Slovo ke čtenáři Andrij Kurkov

Ilustrace Sofia Sulij

Překlad Olena Vaščenko

Obsah

Slovo ke čtenáři.....	5
Euromirage.....	9
Na Ondřeje	39

Slovo ke čtenáři

Představit současnou ukrajinskou literaturu zahraničnímu čtenáři je náročný úkol, neboť vzdělaný čtenář obvykle vychází z „předběžných“ znalostí získaných prostřednictvím klasické literatury dané země, teprve poté se věnuje její současné literatuře. Ukrajinská klasická literatura, i přes několik nedávných překladů, zůstává zahraničním čtenářům stále málo známá. Z tohoto důvodu je neznámé i to zásadní – propojení ukrajinské klasiky s evropskými tradicemi a dějinami.

Představovat současné ukrajinské spisovatele je dnes obdivuhodným posláním a překvapivě prospěšnou činností, zejména v kontextu současné situace, kdy ruská agrese a cílené snahy Ruska o ničení ukrajinské kultury a identity zvyšují význam všeho, co se týká Ukrajiny – její historie, kultury a především literatury. Než se pustíme do diskuse o současných představitelích ukrajinské literární moderny, rád bych vás seznámil s několika osobnostmi ukrajinské klasické literatury. Tímto způsobem budete mít možnost nahlédnout do současné tvorby jako do pokračování evropské literární tradice.

Mezi mé oblíbené osobnosti ukrajinské minulosti patří jistý Giorgio da Leopoli, známý též jako Jurij Drohobyč, ačkoli jeho pravé jméno bylo Jurij Donat-Kotermak. Renesanční básník, filozof, astronom a astrolog Jurij Donat-Kotermak se narodil v Drohobyči poblíž Lvova. Po studiu na Jagellonské univerzitě v Krakově

zde zůstal jako pedagog, a později se stal součástí nejstarší evropské univerzity v Boloni, kde byl v roce 1481 zvolen rektorem. V únoru 1483 v Římě vydal latinsky knihu nazvanou „Předpovědní hodnocení současného roku 1483“. Předpokládá se, že se jednalo o první tištěnou knihu ukrajinského autora.

O 127 let později, v roce 1610, další ukrajinský myslitel, spisovatel, filozof a teolog Meletij Smotrycký vydal své polemické dílo „Pláč“, které napsal v polštině. V roce 1722 se na Ukrajině narodil Hryhorij Skovoroda, nejznámější ukrajinský mystický filozof, básník, teolog a autor filozofických traktátů, díky nimž získal přezdívku „Sokrates“. Hryhorij Skovoroda psal starou ukrajinštinou, církevní slovanštinou, slobožanským nářečím ruštiny a latinsky. Jeho díla nebyla za jeho života kvůli cenzuře církve vydána.

Toto je pevný základ, na kterém stojí slavná ukrajinská klasika 19. a 20. století a stejně tak i současná literatura. Mnozí současní ukrajinští autoři však tvrdí, že mezi jejich tvorbou a díly předchůdců neexistuje kontinuita. Dnešní ukrajinskou literaturu reprezentuje především nová generace, kterou můžeme směle označit jako „válečnou“. Tato generace svým tvůrčím přístupem a občanským postojem „if I may“ vytlačila z literární scény starší autory, kteří se museli během postsovětské politické, morální a ekonomické krize snažit najít cestu k čtenářům a překonávat apatii postsovětského publika. Nicméně bez osobností, jako jsou Jurij Andruchovyč, Oksana Zabužko, Maria Matios a další, by nová generace ukrajinských spisovatelů jen těžko nacházela své publikum.

Na Ukrajině, stejně jako v každé jiné zemi s bohatou literární tradicí, se literatura vyvíjí dynamicky. Od roku 2014, kdy vypukla rusko-ukrajinská válka, cítí spisovatelé zvýšenou odpovědnost za osud své země a svých čtenářů. Stávají se tak kronikáři, svědky, účastníky a hodnotiteli událostí, které se odehrávají na Ukrajině a v jejím okolí.

Nejpopulárnějším žánrem je dnes ukrajinská válečná beletrie, včetně dokumentárních textů, jejichž autory jsou často váleční veteráni a dobrovolníci. Ani mainstreamová literatura však neztrácí na síle, dále čtenáře inspiruje k úvahám a analýze jejich místa v současné Ukrajině a jejích dějinách. Probíhající válka se samozřejmě odráží i v dílech, která se jí přímo nevěnují, protože ovlivnila osud každého Ukrajince, a tedy i osud každé postavy v ukrajinské literatuře.

Autorky představené v této publikaci se nevěnují „válečné próze“. Píší o životě, který dnes na Ukrajině žijeme. Prózy Hasky Šijan a Jevhenije Kuzněcové zachycují naši realitu, vyprávějí o našich snech a problémech, o otázkách, které často neříkáme nahlas, ale které potřebujeme řešit.

Haska Šijan zaujala ukrajinskou literární scénu románem *Za zády*, který v roce 2019 získal Literární cenu Evropské unie. Tento román otevřel debatu kvůli těžkým otázkám, s nimiž se mladá Lvovanka Marta snaží vyrovnat – umělé a upřímné vlastenectví, osobní účast či neúčast na osudu země ve válce, tolerance a agrese, dilema mezi diktaturou a svobodou volby vlastní cesty. Dnes, kdy miliony ukrajinských uprchlíků

nalezly útočiště v Evropě, je román *Za zády* ještě aktuálnější a společensky významnější.

Hlavním motivem beletrie Jevhenije Kuzněcové je koncept „domova“ ve všech jeho podobách a nuancích – jako svatyně, útočiště, místo bezpečí. V románu *Zeptejte se Miečky* vytvořila šťastný obraz „domova“. V posledním románu *Žebřík* řeší téma společného soužití příbuzných, které odlišují výrazné životní názory a hodnoty. Situace je ovlivněna rusko-ukrajinskou válkou. Hlavním hrdinou je mladý ajťák Tolik, který emigroval do Španělska těsně před vypuknutím války. Přicházejí za ním příbuzní – uprchlíci, a jeho dříve prostorný třípatrový dům se mu náhle stává těsným. Tento román se zabývá otázkami osobního prostoru, tolerance a soužití.

Jevhenija Kuzněcová dokáže s ironií a laskavostí zachytit složité a dramatické situace. To je její osobitý styl. Současná ukrajinská literatura prochází dramatickým, avšak dynamickým obdobím. Otvírají se nová knihkupectví, a spisovatelé, kteří se stali vojáky, nadále píšou romány i během války. Mezi autory, kterým byste měli věnovat pozornost, patří Markijan Kamyš, Sofie Andruchovyč, Artem Čapaj, Kateryna Michalicina, Oleksandr Myched, Artem Čech. Jejich díla jsou dostupná v překladech do mnoha jazyků. Spolu s Haskou Šijan a Jevhenijí Kuzněcovou, představenými v této publikaci, tvoří literární svět současné Ukrajiny. Tento svět je otevřený zahraničním čtenářům a pomůže jim lépe pochopit Ukrajinu, její historii i současnost.

Andrij Kurkov

Euromirage

Haska Šijan

Léto 1989 je jako lanovka, která na jedné straně visí z paže ukazujícího Lenina a na druhé se ztrácí v mlze horských vrcholů.

V květnu nás přijali do Pionýra. Připadalo mi to trochu nepatřičné, ale všechny rituály byly dodrženy: uvázali jsme si pionýrské šátky a vyfotili se u památníku vůdce, který stál zády k Lvovské opeře a nikdo už neskrýval své rozhořčení nad touto neúctou. Ne že by mě ten šišlavý trpaslík v čepici někdy nějak zvlášť zajímal – spíš mě iritovala jeho všudypřítomnost a přehnaná pozornost, kterou mu věnovali: jednou byl z profilu, jednou zepředu, jednou jako plešatý dědek, jindy jako andělský kudrnatý chlapeček, téměř jako Kupidonek. „Lenin sem, Lenin tam, to už by snad stačilo,“ pomyslela jsem si.

Jediné projevy sovětského oficiálu, které dokázaly upoutat moji dětskou pozornost, byly pohřby dvou předgorbačovských vůdců. V těch dnech mi pohřební procesí, konaná ve všech městech Svazu, připadala z okna jako putující cirkus, který imituje smutek – a hlavně, nemuselo se jít do školky, protože všichni dostali smuteční volno.

**GOODBYE
LENIN**

Back to school collection 1989

Během léta 1989 se vše radikálně změnilo, bůhví proč. Do totálního rozpadu SSSR zbývaly ještě dva roky, Berlínská zeď stála stále ještě celá, i když pravděpodobně již cítila silné tektonické otřesy. Ale když jsme se 1. září 1989 vrátili do školy, Leninovy portréty zmizely: po vymalování tříd je potají a trochu spiklenecky už zpět nepověsili. Nezůstaly ani vybledlé čtverce, jen několik zrádných hřebíků, na které brzy pověsili někde Ševčenka, jinde Ježíše a někde hodiny s otravným zajícem nabízejícím Nesquick, rozdávané po školách jako reklama.

Možná, že důvodem této ukvapené dekomunizace byli američtí studenti, kteří přijeli na výměnný pobyt. Nejenže nenesli uniformy, oni nosili džíny! Zjevný symbol zkaženého Západu plného pokušení! Ale ani to jim nestačilo. Tehdy jsme museli psát inkoustovými pery a jedna Američanka, nezvyklá na tento staromódní device (který se mimochodem nyní opět stává trendem), si zašpinila džíny inkoustem úplně. Na její omluvu musím dodat, že ve Lvově tehdy voda tekla podle rozvrhu, od šesti do devíti ráno a večer, a automatické pračky s plným cyklem nám připadaly jako kosmické lodě ze sci-fi filmu.

Tento inkoustový manifest, plný neslýchané drzosti, zasel semínko mladické vzpoury: všichni se bouřili proti uniformám a každý den odvážněji nosili cokoli, co našli ve svých a rodičovských, nepřilíš rozmanitých šatnících, ale stále více se vzdalovali kánonu hnědých šatů s bílými zástěrami. O pionýrských šatcích se už ani nemluvilo. Zajímavé je, že učitelský sbor i vedení školy toto všechno přijali bez odporu či odsuzování –

jako by sami čekali na vlnu svobody, která je zvedne a odnese pryč ze světa, ze kterého už dávno toužili utéct, a ve kterém se unavili žít. Kdo ví, co bylo horší – totální nepohodlí domácností a noční fronty na základní potřeby, nebo skrytá nedůvěra mezi lidmi a všudypřítomná lež systému. Nesnesitelnost průměrného sovětského života dosáhla kritického bodu pro většinu lidí bez ohledu na věk či profesi.

To léto, stejně jako několik předchozích, k nám na návštěvu přijela matčina spolužačka, která již deset let žila v NDR. Měli s manželem parádní karavan, který připojovali ke svému oranžovému Wartburgu, když vyráželi na dlouhé cesty přes hranice. Karavan si pořídili, aby jejich pětiletá dcera mohla pohodlně spát, kdyby museli někdy čekat na hranicích. Parkovali ho na našem dvoře, který se bezpečně uzavíral, a ta sněhobílá, vybavená kapsle mi připadala jako dokonalá kombinace úkrytu a raketoplánu, který vás okamžitě přenesení do lepšího života.

O možnosti zázraku svědčila i skutečnost, že z upravených dveří karavanu, jako by se jednalo o kouzelnou skříňku, bylo čas od času možné získat žvýkačky Wrigley's a čokoládu Milka. Tyto atributy mi jako dítěti stačily k tomu, abych skálopevně uvěřila, že tam, kde se staví takové cestovatelské domky, je svět lepší a všichni tam mají svěží dech. Potvrzovaly to i katalogy OTTO, které nám vozili – jasně, že jsme si z nich nic nemohli objednat. Ale byl to ten nejúžasnější dárek: dodnes si pamatuji vůni těch listů, stejné oblečení v osmi barvách (šílené!) a stránky s krajkovým prádlem a masážními přístroji na prsa – takové stránky se občas vytrhávaly, když si někdo katalog půjčoval.

Tehdy se velmi aktivně diskutovalo o sjednocení Německa a vzpomínám si, jak jednou naši přátelé řekli, že je těžké pochopit, proč se sovětské republiky snaží osamostatnit od Moskvy, když se Evropa snaží hranic zbavit. Odpověď byla jednoduchá: i my jsme se chtěli sjednotit s Evropou, ale k tomu jsme se nejprve museli osvobodit.

Když se nakonec otevřely hranice a požitky západního světa se přiblížily, vydal se jednou dědeček na své žluté Ladě na cestu po Evropě. Stalo se to hned po pádu Berlínské zdi a bylo možné dojet do obchodů v Západním Berlíně. Tam si dědeček za velkou část svých úspor, proměněných na marky, koupil videomagnetofon. Už samotná krabice s obrázkou savany byla úchvatná.

Po několika neúspěšných pokusech o jeho připojení zůstal videomagnetofon v krabici a já si naivně myslím, že sloni a žirafy možná jednou utečou z babiččiny skrýše, stejně jako ve filmu *Jumanji*.

Možná je čas předat tuto kouzelnou skříňku nové generaci příznivců oldschoolu, kteří by si rádi prohlédli své domácí videoarchivy, například tříhodinovou VHS kazetu ze svatby rodičů – takové nahrávky se sněhovým efektem a kolísáním jsou dnes na Instagramu pilně napodobovány. A právě na tomto zařízení by bylo možné sledovat „Sbohem, Lenine!“ a „Životy druhých“. Taková relace by nás vtáhla do specifické historie a dokonce obnovila atmosféru nelegálních videosalonů – podnikání, které položilo základy úspěchu několika známých ukrajinských politiků i mnoha podnikatelů.

Dětskýma očima a ušima jsem sledovala, jak se formoval národně osvobozenecý boj, svržení impéria a dekolonizace. Revoluce na žule – studentská hladovka na náměstí Říjnové revoluce v Kyjevě, než se přejmenovalo na náměstí Nezávislosti. Řetěz jednoty, který v předdigitální době dokázal nebývalou soudržnost a koordinaci, když se jednoho prosincového dne statisíce lidí chytily za ruce a vytvořily lidský řetěz dlouhý asi pět set kilometrů, spojující část země od západu na východ. Mezi fotografiemi v rodinných albech máme rozmazanou černobílou fotku mých rodičů, kde je patrné, jak jim promrzly nohy v nevhodné obuvi, někde u Žytomyru.

Tehdejší akcionismus představoval triumf umění neovlivněného komercializací. Bez financí bylo třeba tvořit pro samotné tvůrčí vyjádření, nikoli pro zisk. Konečný výsledek se ukázal být odlišný od původních plánů dvouletých rozpočtů. Někdy se dílo nepodařilo, ale mnohem častěji překvapivě okouzlovalo – fantasmagorické období plné jedinečné energie. Až nyní si uvědomuji, jaké jsem měla štěstí, že jsem se už ve svých deseti až dvanácti letech ponořila do vytváření kulturních vrstev nové ukrajinské literatury, hudby a divadelního performance. Festival Vyvych, vystoupení Bu-Ba-Bu ve Lvovském cirkusu, Chrysler Imperial v opeře a koncerty první sestavy skupiny Mrtvý kohout v Kurbasově divadle patří k nejživějším vzpomínkám na moje předpubertální období.

Na Ukrajině zná tato jména jen málokdo. Ve veřejném prostoru, kde dominoval ruský showbyznys, tyto projekty nepřerostly do masové kultury. Ale pro zasvě-

cené to byl pocit, jako by přeřizli vlečné lano, kterým je ledoborec proti jejich vůli táhl do arktických vod a věčného ledu, zatímco oni chtěli plout teplým proudem do evropských přístavů. Do Evropy, která byla přízrakem, zobecněným mýtem blahobytu, kouzla pohodlně zařízených interiérů z knih, filmů a katalogů, v protikladu k šedé, všední každodennosti, navíc poničené sovětskou komunální zanedbaností.

Lvov – město, ve kterém jsem vyrůstala – se svým architektonickým dědictvím z dob Františka Josefa mi poskytovalo iluzi skromných půvabů buržoazie a formovalo můj standard evropské estetiky. Cesty byly plánovány výhradně v souřadnicích východ-západ, i když bylo třeba jet oklikou přes jih nebo sever; politické hledisko převažovalo nad klimatickým. Západní hranice, vzdálená asi šedesát kilometrů, byla cílem, a její dosažení mělo svou cenu – měřilo se stohy dokumentů a týdny chození na vízové oddělení.

Poprvé jsem tuto hranici překonala v roce 1993. V době celostátního finančního kolapsu, kdy rodiče několik měsíců nedostali výplatu, to byl malý zázrak. Jako žakovská skupina jsme projeli autobusem celou Evropu a v Belgii přešli trajektem do Anglie. Viděla jsem jen málo, ale stav toalet na čerpacích stanicích mi napověděl o úrovni blahobytu: když se objevila teplá voda a vůně čistoty, připadala jsem si jako v lepším světě. Dlouho jsem si pak západní svět spojovala s vůní fast foodu, která k nám dorazila až o patnáct let později (a nepochopili jsme hned, že to není důvod k radosti).

Měla jsem pocit, že jsem se po měsíci vrátila jako jiný člověk: přepitá Coca-Colou a pomerančovým džu-

sem, v evropské módě a se snem o botách Dr. Martens, který mi rodina splnila na mé čtrnácté narozeniny. Když jsem se procházela ve Lvově ve svých martenskách, připadala jsem si jako ve Vídni nebo Praze, v prostředí z pohlednic, které ztělesňovaly mou představu o Evropě.

Nebyla jsem jediná, kdo byl naivní. Jakmile se na pultech objevily dovozy, předpona „euro-“ se stala značkou kvality – nezávisle na původu. Opravy, trávníky, čistírny... Vše bylo „euro-“, bez ohledu na to, zda pocházelo z Paříže nebo Číny. Přesto mi intuice napovídala, že tu něco nehraje. A logika říkala: abych pochopila, co „euro“ znamená, musím se tam podívat.

Tehdy jsem používala frázi: „Proč jezdit do Mariupolu, když máte Barcelonu!“ Moji známí v Barceloně slyšeli o Mariupolu dlouho před tím, než se jeho jméno objevilo ve světových zprávách, jako to bývá u ukrajinských jmen – ze špatných důvodů. V té době bych na rozdíl od Barcelony na mapě Mariupol neukázala. Viky a Kristina byly v Barceloně a Maleňkaja Věra v Mariupolu.

Maleňkaja Věra je hrdinka filmu z konce sovětské éry, v němž se režisér už nesnažil příkrášlovat realitu a dokonce zašel tak daleko, že překročil morální normy a vytvořil první sexuální scénu v sovětské kinematografii. Ale tenhle sex vůbec sexem nebyl, Věra mi byla nesympatická, dokonce odporná; obzvlášť mě znechutily konzervy na stole u kovové postele, kterou Věra rozhoupávala svými pohyby, což byl manifest proti misionářské poloze. Věře ostře trčela prsa a ona byla hotova otěhotnět. Cítila jsem ten kovově-rybí zápach

GOODBYE LENIN

Back to school collection 1989

F
E
D
C
B
A

sardinek v rajčatové omáčce. Ančovičky v Barceloně nikdy takhle nevoněly, ani když byly na chlebu s rajčaty. V Barceloně si děti hrály na ulici s vodou, která tekla ze starodávných pump a byla zdravotně nezávadná; v Mariupolu se pitnou vodu pro obyvatele teprve až v dvatisíce jakémsi roce pokusí zajistit francouzský program revitalizace vodovodního systému. Zbytečně. Do ruské okupace města se to nestihne.

Ale do okupace bylo ještě daleko, stejně jako do poznání, že Gaudího ornamenty budou trvalejší než Azovstal. Do překvapivého zjištění, že zaklínadlo „Nikdy více“ nefunguje, nám zbýval ještě tučet bezstarostných let, a my jsme věřili, že i v naší zemi již dospívá první generace budoucích šťastných důchodců – lidí, kteří si v pravé poledne popíjejí sekt na náměstích a terasách, pravidelně hrají tenis a připadají si krásní. Právě tento rys, který spojoval jinak velmi odlišné evropské země, upoutával při cestování největší pozornost. Pokaždé, když jsem viděla takové stařenky, moc jsem si přála importovat takové „eurostáří“.

Od počátku roku 2000 byl Krakov takovým portálem pro terénní výzkum evropského života: nejprve jako cílová destinace a později, po vstupu Polska v roce 2007 do schengenského prostoru, jako tranzitní přístav, místo, odkud létají nejbližší nízkonákladové letecké společnosti. Abychom se dostali do Krakova, museli jsme překročit ukrajinsko-polskou hranici. O manévrování mezi jednotlivými kontrolními stanovišti jsme věděli vše. Přitom jsme ještě sledovali důmyslné vynálezy pašeráků z vesnic v pohraničí. Ti vozili do Ev-

ropy alkohol a tabák a vraceli se s různým zbožím pro malý byznys.

Mně osobně se nejvíce líbila dvojčata, která se chovala jako v pohádce o zajíci a želvě: jeden měl na starosti ukrajinskou stranu a druhý polskou, a koordinovali přetahování pašovaného zboží přes hranice. Místní obyvatelé jako mravenci přiváželi z evropské zóny volného obchodu na své ukrajinské dvorky automobilové pneumatiky, maso, dámské vložky, domácí spotřebiče, cibuli, prací a čisticí prostředky, pánské svetry a někdy i celé nákladáky bot nebo dokonce sportovních kol, které sem každý den tahaly venkovanky v pestrých šátcích. Všechny tyto šmejdy, které nikdo ani neskrýval, se hromadily u bratrů na dvoře, rozložené uprostřed vesnického bláta. Mezi nimi se procházeli krocani a majitel s vějířem malých mastných bankovek a klíčky od starého auta na prstu se kterými si pořád pohrával.

Kdysi mě tito bratři svezli na druhou stranu, aby to bylo rychlejší. V Mercedesu Sprinter byl připraven symbolický piknik: koňak, nalámaná čokoláda, mladé okurky a rajčata. Řidič si lokl z

láhve, šlápl na pedál plynu a objed dlouhou frontu; na klíně mu seděl pětiletý klučina a točil volantem. Všichni kromě malého kouřili. Proti nám vyběhla nechápavá pohraničnice, ale ukázalo se, že je to řidičova spolužačka, a zlatozubý muž jí přes okénko

nabídl koňak a čokoládu. Hraničářka nám laškovně, s předstíraným hněvem, pohrozila pěstí, a my jsme se velmi rychle, po úspěšném průjezdu polskou celní kontrolou, ocitli uprostřed žlutého řepkového pole s nápisem „Na prodej“. Řidič se svým parťákem vyložili zpod obložení mikrobusu množství kartonů cigaret a předali je řidiči malého auta, který se z ničeho nic objevil, ale než zmizel, milostivě mě svezl na přemyšlské nádraží.

Nikdy jsem neměla Scratch Map, abych si mohla odškrtnout své cesty, ale mé znalosti o Evropě a Evropanech se dynamicky rozvíjely a o to, abych měla platné schengenské vízum, jsem se starala pečlivěji než o pravidelnou lékařskou prohlídku. Když někdo na mezinárodním studentském večírku nevinně zvolal: „Schengen? Co je to Schengen?“, nebylo to poprvé, kdy jsem těžko potlačovala závist, že se někdo může volně pohybovat po Evropě, aniž by si všímal hranic a musel sbírat hromady dokladů, aby prokázal, že se o něj v Evropě během krátké návštěvy někdo postará, ale že má přítom na Ukrajině tak silné kořeny, že se určitě vrátí.

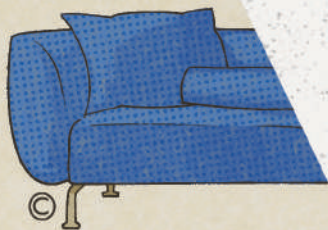
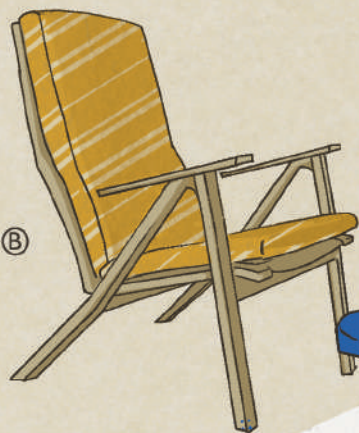
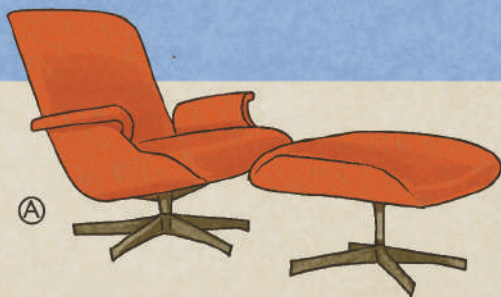
Nakonec Polsko pravděpodobně usoudilo, že ukrajinské návštěvy jsou velkou vzpruhou pro ekonomiku – masový trh k nám ještě nevstoupil a duch katalogu OTTO našeptával, že v zahraničí je všechno lepší a že si všichni zaslouží skříň z Ikei. Zatímco v knihách současných evropských autorů je dvojice, která podle návodu sestavuje levný skandinávský nábytek, metaforou vztahu, který vstupuje do rutinní fáze, v ukrajinských textech ze stejného období je tato scéna spíše o spo-

lečné euforii z vytěsnění nudného sovětského života. Aby se tato euforie stala pro lidi dostupnější, Polsko zavedlo formát nákupních víz, který dal vzniknout celému odvětví vízových center, jež umožnila pokrýt mnoho dalších potřeb, včetně muzeí, lázní, nových známostí a schůzek. Ačkoli Ukrajina bude na bezvízový styk čekat až do roku 2017, cestovat bylo možné už od roku 2011 – ale pouze pro obyvatele některých západních regionů. První nákupní vízum se vydávalo na týden a z této cesty jste se museli vrátit s přesvědčivou účtenkou, abyste mohli získat další vízum, které bylo už na šest měsíců. To jen zintenzivnilo pololegální obchod: tatáž Ikea se stala snadno dostupnou díky podnikavým Ukrajincům z pohraničí, kteří si otevřeli celé úspěšné podniky vybavující domácnosti od Černivců po Doněck.

Hranice zůstávala závažnou překážkou pro blesková setkání a spontánní schůzky. Obvykle jsme to měřili v hodinách stání ve frontách, a vždycky to připomínalo loterii. Jednoho dne jsme se sestrou cestou domů vzaly dva německé stopaře, kteří se rozhodli prozkoumat Ukrajinu. Nejprve byli velmi překvapeni, že mohou na hranicích strávit více než dvacet minut, a pak se zjistilo, že nemají pasy, pouze občanské průkazy, takže museli omezit svou návštěvu na Polsko. Tentokrát jsme hranice překročili poměrně rychle a pobavili se tím, že jsme místo německých stopařů převezli dvě túje pro drobné živnostníky ze sousedního auta – jak se ukázalo, na Ukrajinu lze dovézt maximálně jeden stromek na osobu.

Při jiné příležitosti jsem neměla tolik štěstí: ostražitá polská pohraniční stráž zjistila, že její rakouský kole-

TAKE A REST YOU DESERVE

ЄВРОРЕМОНТ

- гіпсокартон
- електрика
- плитка
- опалення
- стяжка
- штукатурка
- шпаклівка
- натяжна стел

+380

+380

ga na svém pracovišti na vídeňském letišti byl o půl roku dříve méně ostražitý a nedal mi razítko při výstupu ze Schengenu. V důsledku toho jsem byla zadržena jako zákeřný pachatel. Trvalo nám to pět hodin, než jsem dvěma pohraničnickům, které více zajímal konec filmu než obdržení mých palubních vstupenek e-mailem, dokázala, že pokaždé, když jsem vstoupila do Schengenu, jsem ho opustila. Nejjistějším důkazem však byla má přítomnost v této konkrétní kanceláři a na tomto konkrétním kontrolním stanovišti. Příznačné bylo, že mé auto bylo až po okraj naloženo skříněmi z Ikea.

Jestliže jsem necestovala do Evropy sama, zařizovala jsem si život tak, aby Evropa přijela za mnou. Couchsurfing se stal mým osobním simulakrem Erasmu a sdílených studentských bytů někde ve Vídni nebo Berlíně, které za mých univerzitních časů ještě nebyly k dispozici. Díky lidem, kteří ke mně přijížděli, jsem poznávala všechny rozmanitosti a také bydlela v domech, které mi podrobně prozrazovaly, co jejich majitelé a jejich předchůdci dělali a jak žili. Interiérové drobnosti, jídlo, rodinné příběhy, fotografie, knihy na toaletních stolcích – to všechno byly dílky evropské skládačky, z níž bylo jasně patrné, kdo kde a kdy dominoval, kde byla centra vlivu, kdo měl historicky více štěstí a kdo méně, kdo se jakými traumaty probojoval, kdo se za co styděl nebo vlastně nestyděl, i když by možná měl.

Často bylo zřejmé, že receptem na přežití pro lidi, s nimiž jsem si povídala a popíjela, byla zbabělost a oportunistuspředchozích generací; aněkdy bylo jasné, že to vše vzniklo, přetavilo se a dosáhlo současného stavu díky odvaze, statečnosti a otevřenosti vůči

druhému. Evropa nikdy nebyla jednoznačná, stejná nebo jednotná; vždy byla galerií různých tváří a mnozí z těchto lidí stáli v minulosti na různých stranách, ale nyní se snaží vytvořit společný prostor a narativ, někdy zcela konstruktivní a hmatatelný, a někdy jako neohrabaný přelud.

Pro mě to bylo období mnoha dlouhých i letmých přátelství. Jednou jsme se se sestrou rozhodly, že pojedeme na autovýlet – ale ne tak jako náš dědeček, který v roce 1993 jel pro videomagnetofon: v roce 2011 v něm úplně vymizela potřeba. Vydaly jsme se na jakési evropské turné a navštívily ty, kteří u nás již dříve pobývali. Mezi nimi byla i skupina studentů z Cieszyna, malého města, které svou existencí ztělesňuje historii evropského dělení a sjednocování: jeho dvě části, rozdělené řekou Olší, se nacházejí v různých zemích – v Polsku a v České republice. Jména se píší různě: Cieszyn v polštině a Těšín v češtině, ale znějí téměř stejně, přizpůsobena fonetickým zvláštnostem obou jazyků. (Když vidím, jak se ve slovanských jazycích, které používají latinku, přenášejí zvuky, které nelze reprodukovat v anglickém psaní – a tyto zvuky tvoří mimochodem značnou část mého jména a příjmení – lituji, že si nemůžu tyto písmena s ocásky a zobáčky pro transliteraci vypůjčit.)

I přesto, že je Česká republika vůči drogám mnohem liberálnější než Polsko, hra-

niční přechod Cieszyn-Těšín byl docela jako procházka a nikoho nenapadlo pět hodin počítat razítka v pasu. Podobný luxus jsme si nemohli dopřát ani v době, kdy Ukrajina a Polsko společně hostily Euro 2012. I přes složitý přechod hranic však bylo společné pořádání šampionátu projevem dobrého sousedství a otevřenosti vůči hostům. A to ne ledajakým hostům, ale fotbalovým fanouškům! Při téže příležitosti se objevily zbrusu nové letištní terminály, které se brzy měly dočkat svých nízkonákladových leteckých společností.

V den jednoho ze zápasů jsem na náměstí Rynok ve Lvově udělala snímek, který dodnes považuji za jednu ze svých nejpovedenějších pouličních fotografií: dánský fanoušek – vysoký, oslnivě pohledný mladík ve vikingské přilbě – políbí na tvář baculatou ukrajinskou tetičku, která se přijela do centra města mrknout na celou tu úžasnou podívanou. Tetka mhouří oči a září štěstím. Stejně jako ten mladík. Upřímně řečeno, hlavním prvkem jeho oslnivé krásy byl červený make-up s bílým křížem přes celý obličej a stejný motiv na malíčku, laškovně ukazujícím směrem k objektivu; možná by ten kluk bez toho všeho nebyl vůbec tak hezký. Což ale jejich společnou radost ani v nejmenším nekazilo.

Symbyly tohoto mistrovství zůstaly v mnoha městech. V Kyjevě na ostrově Truchaniv se dodnes nachází malá vtipná socha, která označovala tábor švédských fanoušků. Na některých místech se na městských květinových záhonech stále nacházejí větší či menší míče. Když je vidím, přemýšlím, jak se mají ty samé míčky v Doněcku. Nebo je – po obsazení města v roce 2014 – dosazená Ruskem okupační vláda zničila jako škodli-

vé symboly Evropy? Stejně jako zničila sochy v centru současného umění Izolace a samotné centrum proměnila ve vězení, kde týrají Ukrajince? V Doněcku jsem nebyla, ale byla bych ráda, aby se ty míče dočkaly osvobození. A aby letiště, jehož nový terminál vydržel od Eura 2012 do roku 2014, a poté byl zcela zničen v bojích na začátku války, obnovilo svou činnost, stejně jako všechna ukrajinská letiště.

Mé kamarádce, původem z Luhanska, která nyní žije v Berlíně, se v krátkém období mezi lety 2012 a 2014 podařilo odvézt své rodiče na vysněnou cestu do Itálie. Ráda vzpomíná, jak její otec, prostý dělník, nahraně odvezl rodinu na letiště starým „záporožcem“ a cestou se zastavil u svých přátel z mládí; jak si na letišti vyzkoušel kabriolet Porsche; jak později v italském klášteře našel společnou řeč s katolickým mnichem, se kterým bez tlumočnicka diskutoval o technologii výroby destilátů. Ještě před začátkem války a obsazením jejího rodného města v roce 2014 se kamarádce podařilo přestěhovat rodiče do Irpině, městečka nedaleko hlavního města, o kterém by se svět možná nikdy nedozvěděl, kdyby nedošlo k rozsáhlé invazi v roce 2022 a publikování fotografií lidí schovávajících se pod vyhozeným do povětří mostem (ano, o našich zeměpisných názvech budeme dál mluvit jen ve špatných zprávách). I odtud bylo nutné odvézt rodiče, ale tento dům byl ukrajinskou armádou osvobozen rychleji: tentokrát se rodina mohla vrátit.

Necelý rok před vypuknutím války, kterou nikdo v Evropě nečekal, protože „už nikdy více“, se mi narodila dcera – napůl Ukrajinka, napůl Francouzka, made

BON VOYAGE

ПОЛЬСЬКІ ВІЗИ

СТРАХУВАННЯ

ВІЗИ В ЧЕХІЮ
ЛИТВУ

ШЕНГЕН ЗА 3 ДНІ

**ШЕНГЕНСЬКІ
ВІЗИ НА**

США
КАНАДА
АНГЛІЯ

**ВІЗИ
ЗАПРОШЕННЯ:**

робочі 360/180
від Воєводи 360/360
бізнесові для шенген сіт

підготовка всіх необхідних документів, страхування
Термінова реєстрація у візові центри

ПАСПОРТ УКРАЇНИ
PASSPORT UKRAINE

in Budapest, born in Lviv, raised in Lviv, Kyiv, Brussels and Lviv again. V listopadu-prosinci 2013 jsem se rozhodla strávit nějaký čas se svým dítětem někde v teple a odletěla jsem do Barcelony.

V té době se v Kyjevě odehrával Euromajdan: snad poprvé byla část „Euro-“ skutečně nějak spojena s Evropou a naplněna hlubším významem než jen úpravami, ze kterých číší nevkus. Vše začalo studentským protestem na podporu evropské integrace Ukrajiny, který úřad rozehnal. Přerostl v Revoluci důstojnosti – my totiž na Ukrajině každých deset let pořádáme revoluce, abychom dokončili to, co se nám nepodařilo v předchozím období.

S dcerou jsme se procházeli po městské pláži v Barceloně, kočárek se bořil do mokrého, studeného písku a dítě se poprvé dotýkalo moře. Její otec dostal zprávu, že v Kyjevě byl svržen Leninův pomník: mezi dekomunizací mé školy a centrem hlavního města uplynulo šestadvacet let. Zbavit se modly není snadné, zvláště když není zřejmé, jak zaplnit prázdný fyzický a duchovní prostor. Dekomunizace někdy nabývala smysluplných uměleckých a někdy bizarních kýčovitých forem. Sochy sovětského vůdce byly převlečeny za hejtmany a kozáky, přetaveny v Ševčenka a olympijské vítěze. Pozlacené, rozbité, žlutomodré, bezhlavé, s tváří od bahna, pokryté graffiti, se staly politickými manifesty, muzejními exponáty a recyklovatelnými předměty. Staly se předmětem intrik a detektivních příběhů a byly odhozeny v lesích a na skládkách.

Sovětská modla, odepsaná na smetiště dějin, byla často používána jako zahradní trpaslík nebo podpěr-

TAKE A REST YOU DESERVE

ka pro kanalizační trubky, a jen zřídka jimi zdobili kavárny nebo byty. Přesně tak dopadla Leninova hlava z kyjevské Bessarabky: rozbitá a proměněná v uměleckou instalaci – pavouka – skončila v koutě bytu jednoho politika. Implementátor

komunismu, který významně přispěl k tomu, že Ukrajina před sto lety nevytvořila vlastní státnost a svoji elitu, se konečně dočkal alespoň symbolické odplaty.

Revoluce důstojnosti byla třetí v nedávné historii (před ní proběhla Žulová revoluce v roce 1990 a Pomorančová revoluce v roce 2004) a první, při níž byli zabiti mírumilovní protestující. Rusové, kteří tyto tragické popravy zinscenovali, brzy zahájili otevřenou válku, ačkoli propaganda dělala vše pro to, aby ještě dalších osm let, až do plnohodnotné invaze, mnoho lidí věřilo, že „oni tam nejsou“.

Během těhotenství jsem si ani nedovedla představit, že se válka stane kulisou téměř celého dětství mé dcery. Naštěstí ne přímo, ale velmi hmatatelně, bez ohledu na to, kde jsme fyzicky byli. Několik let z těch válečných bylo věnováno pandemii – i když, upřímně řečeno, na pozadí dalších událostí na ně, já osobně, jako spíše introvertní člověk, vzpomínám jako na útulná léta klidu, i když vynuceného. Vzpomínám si, že když pandemie teprve začínala, říkalo se, že virus přežije i na studeném kovu, a já se přistihla při naivní, absurdní myšlence: bude-li nebezpečné se dotýkat i zbraní? A nikdo už nikdy nebude moci sestřelit civil-

ní letadlo a zabít 298 lidí, kteří byli natolik neopatrní, že si koupili letenku na let nad válečnou zónou – nad válkou, kterou se tehdy báli jako takovou uznat a snažili se ji ignorovat, jako by šlo o nějaký drobný územní a etnický konflikt? Tak to bylo opravdu jednodušší, a někdy i pro mě.

Moje babička se narodila v roce 1940 a já jsem si celé dětství myslela, že mít děti za války je šílenost a krátkozrakost, takže mi dlouho trvalo, než jsem válku poznala a nazvala ji pravým jménem. I když jsme se s dcerou jen několik dní před invazí dívaly na film Kde je Anna Franková, stále jsem si nedokázala a nechtěla představit, nakolik se zážitky popsané ve filmu stanou brzy aktuálními pro příliš mnoho ukrajinských dětí. Brzy jsem si však uvědomila, že jsem přišla o luxus bezpodmínečného klidu, podpořeného vírou v nedotknutelnost míru v Evropě.

Kdysi dávno bylo všechno mír, i když se tomu neříkalo pravým jménem. Smutek byl mír, hulvátství a hloupé vtipy, frustrace a drzost, závist a podráždění, prokrastinace a neuróza – všechno to bylo projevem míru. Mírem byly návštěvy u zubaře, nezvládnuté zkoušky, žádosti o dovolenou, milostná trápení, vážné nemoci, nevyhnutelné stárnutí, přirozená úmrtí, scény z apokalyptických filmů a makabrozních her. A teď, i když se snažím konstruovat mírový diskurz, ve skutečnosti maximum, co se mi daří, je mluvit o neválce, což ve výsledku znamená přece jen o válce.

Ted' úsměv – to je válka, procházka po pobřeží je válka, sexuální experimenty a gurmánské excesy, sybaritismus a hédonismus jsou jedna velká válka. Když se podívám na generaci Ukrajinců, kteří jsou o dvacet let mladší než já, je mi úzko, protože musí budovat vztahy, uzavírat manželství, studovat a plánovat kariéru a rozhodovat o svých dětech v době války. Uvědomuji si, že hyperinflace devadesátých let a divoký byznys let „nultých“ jsou jen zábavním parkem ve srovnání s každodenními volbami a rozhodnutími, kterým tito lidé čelí. Když vdát se je riziko, že ovdovíte, a porodit dítě znamená nechat ho osiřet.

Invaze v plném rozsahu nás zastihla v Bruselu. Ocitly jsme se tam v září 2021, ne proto, že bychom

braly vážně varování od amerických tajných služeb. Dokonce i já sama jsem se při studiu mezinárodní analytiky snažila věřit jen těm, které mi byly nejsympatičtější. To znamená, že jsem se přikláněla k tomu, že žádná „velká válka“ nebude. Na Ukrajině jsme měli velmi pohodlný

a spokojený život, ale chtěli jsme změnit prostředí, a tak jsme se rozhodli chvíli cestovat po Latinské Americe a pak zkusit žít v hlavním městě Evropy. V té době jsem vyznávala filozofii, že „domov je tam, kde jsi ty“, což, jak se ukázalo, patřilo i k privilegiím mírových časů.

Poprvé v mém životě velká válka přitahovala pozornost tolika různých lidí: rodičů spolužáků mé dcery, sousedů, náhodných známých. A poprvé v mém životě byla tato pozornost zaměřena na mě jako na Ukrajinu. Vlna objetí upřímné podpory a slz solidarity se stala zdrojem síly v prvních týdnech, kdy se organismus bez jídla, spánku, kávy a alkoholu udržoval při životě jen díky Coca Cole, symbolu nedosažitelného blahobytu 90. let. Kromě soucitu však válka vzbudila i zvědavost, na kterou jsem osobně ne vždy byla připravena.

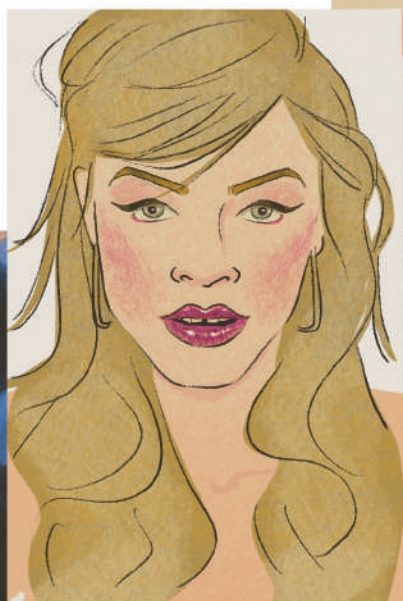
Jsem od přírody eskapistka a na nebezpečí reaguji ztuhnutím a neodolatelnou, téměř letargickou ospalostí. Život mě nepřipravoval na boj a plamenné projevy, stačilo mi jen tiše se radovat z toho, že když zmíním, že jsem z Ukrajiny, už se nikdo neptá, jestli to je někde v Rusku. Vždycky jsem si myslela, že píšu, abych nemusela mluvit, ale teď všechna slova, bez

ohledu na formu, provází nesnesitelné břemeno odpovědnosti. (Například při práci na tomto textu se z úcty ke gramatickým pravidlům snažím psát „Rusko“ s velkým písmenem; ačkoli mi to připadá jako pomsta z bezmoci, většinou se mi prst nezvedne, abych tiskla Shift).

Pochopila jsem, že můj mýtus o Evropě byl mýtem o bezstarostném životě, který se velmi brzy ukázal jako blouznění. Jednou jsem v neděli ve 12:15 vešla do obchodu Picard na Rue Vanderkindere v Bruselu. Mražená hotová jídla odpovídající požadavkům chlazení jsou jednou z mnoha drobností, kvůli kterým jsem se rozhodla tu pobýt. V západní Evropě jsem vždy měla pocit, že záplatuji nějaké díry svého mládí. Ráda jsem obdivovala mladé muže v čistých tramvajích, kteří si četli brožované knihy o aktuálních tématech, jako například „Race, class, ethnicity, sexuality – when it became an issue“, a v nedělním dopoledni jsem chodila na pornografický festival, kde se na žánr uplatňuje hluboce přehodnocený přístup. Poté jsem se mohla zastavit u Picarda, protože přes veškerou rozmanitost a dostupnost čerstvého a zdravého jídla, které mi hipsterské kyjevské restaurace denně nabízely, zůstávalo mražené jídlo mým dlouholetým fetišem a neuzavřeným geštaltem z 90. let.

A tak jsem si pořídila všechny ty mražené guláše, kachní stehna, borůvkové koláče, přesnídávky a dorty; fotky na krabicích byly fascinující a já si připadala jako matka z filmu Boom 2 (který, jak se ukázalo, byl kultovnější na konci SSSR než ve Francii). Z haly k pokladně za mnou spěchal prodavač: dýchal si na zmrzlé ruce a

Makeup trends 2014

poskakoval na jedné noze, ve tváři bolestná grimasa – to mi do té filmové scény v hlavě pěkně zapadlo.

„Udeřil jste se?“ soucitně zavazuji rozhovor podle francouzského scénáře.

„Au, moje koleno,“ stěžuje si podle všech zákonů tohoto žánru.

„To nic, už je konec pracovního týdne...“ povzbudím ho. „Měla jsem štěstí, že jsem stihla, tak už hlady neumřu,“ jsem pyšná na svou vtipnou repliku.

„Ale já v pondělí a úterý taky pracuju. Takový je konec týdne, takový je život.“ Dál si stěžuje prodavač: „A odkud jste?“ mění téma.

„Z Ukrajiny,“ řeknu jakoby mimochodem, uvolněně, jako bych se snažila nevzbudit příliš pozornosti, nerozbit iluze o své image, a jemně přiložím prst na Apple Pay, aby se peníze, které jsou rozmístěné někde v bance v aktivní bojové zóně, zaúčtovaly hned napoprvé. Transakce je úspěšná, připadá mi to jako kouzlo: mám doslova pocit, že se dotýkám protistrany.

„Ku-u-ul...“ s tím typickým francouzským „L“ odpovídá prodavač.

V krku jakoby měl knedlík. Cítí se nesvůj, já taky. Moje kámoška, ukrajinská filmová režisérka a básnířka, která hodně cestovala po mezinárodních akcích a zažila mnoho velkých i malých rozhovorů s velmi rozdílnými lidmi, to v jedné ze svých básní nazvala efektem „obleku do rakve“. Když totiž ve skupině lidí řekneš, že jsi z Ukrajiny, připadáš si, jako bys měl na sobě masivní kostým z kresleného filmu – ne Sponge Boba nebo obří pandy, ale rakve. Je to docela zábavné a roztomilé, ale velmi přímočaře to připomíná smrt.

Dobře si uvědomuji, že přelud Evropy byl z velké části mým vlastním výtvořem: jakýmsi soukromým parkem Mini-Evropy, o který jsem nechtěla přijít. Kdekoli jsem mohla, hledala jsem do něj nějaké detaily. Například obchůdek na Alseberské silnici byl skutečným objevem. Celá jeho výloha byla zaplněna drobnými figurkami ručně malovaných cyklistů – jezdci na tenkých železných kolech brázdícími hory a louky. Uvnitř prodejny jich bylo ještě víc, zabalených v sadách po pěti a sedmi, spolu s pytlíky barevných skleněných kuliček. Jak se ukázalo, byly vyrobeny přímo tady. Za prodejnou se schovával malý ateliér, kde tyto figurky skutečně ručně vyráběly. Udivilo mě, kdo a proč je potřebuje v takovém množství. Nakonec ke mně přistoupil majitel, okrouhlý holohlavý muž kolem šedesátky.

„Co děláte se všemi těmi cyklisty?“ neodolala jsem a zeptala se přímo.

„O! Ale ne! To je ta nejlepší zábava na světě!“ odpověděl s nadšením osmiletého chlapce. „Vezměte si tuto sadu, lehněte si na pláž a kutálejte kuličku po písku. Nedokážete si ani představit, jak nepředvídatelné mohou být trajektorie kvůli odporu, terénu a větru. Tam, kde se kulička zastaví, umístěte svého cyklistu. Věřte mi, že s touto hrou se na pláži už nikdy nebudete nudit. S kamarády ji hrajeme už od dětství.“

Tento muž se mě neptal, odkud jsem. A na chvíli se mi zdálo, že starý svět je opět možný. Představovala jsem si duny větrných severních pláží, kde se písek nikdy dostatečně neprohřeje, takže sledování kuliček a cyklistů je dobrý způsob, jak se v srpnovém větru

zahřát. Ty figurky jsou jako mírumilovní cínoví vojáčky, všichni s patřičným počtem rukou a nohou, pečlivě namalovaní těmi nejjemnějšími štětci, tam vzadu za sklem...

„A taky,“ říká strejda, „když si nemůžete zahrát na pláži, ale strašně moc chcete, je tu taková metr osmdesát dlouhá trasa,“ a rozbalí roli, „sám jsem ji navrhl, tady jsou různé překážky: lebka znamená...“

A pak se můj dokonalý svět zhroutí. Samozřejmě si představuji minová pole, představuji si rotu statečných cyklistů, z nichž některé znám jménem, mám s nimi společné vzpomínky; jak se vrhají do boje proti ruským vojákům a ničí je holýma rukama.

Nikdy jsem si nehrála s cínovými vojákky, ale teď bych si chtěla zahrát s cyklisty na větrných dunách. Vynálezci hry o svém scénáři neříkám nic, pouze předstírám, že poslouchám, kolik kroků musím udělat zpět a kolik tahů musím vynechat, když se kulička zastaví na čtverci s lebkou. V duchu mu děkuji, že se mě nezeptal, odkud jsem.

Jednoho bruselského večera s dcerou dlouho ležíme před spaním. Hraje jakási dánská indie kapela, a tato hudba nás útulně obaluje. Zdá se mi, že má dcera, i když jí je teprve devět, má velmi nečekaný a vyspělý hudební vkus. Oknem proniká neutuchající světlo; když se mě někdo zeptá, co mi v Bruselu nejvíc chybí, bez váhání odpovídám, že je to světlo – průzračné a ostré, které okamžitě proniká hluboko do člověka a jako by osvětlovalo jeho vnitřní orgány. Malebný západ slunce hraje všemi odstíny pomerančové a růžové. Je to idylický večer. Pokud je na světě ráj, pak je to čer-

New set of figures

MINI-EUROPE PARK

ven v těchto zeměpisných šířkách. A najednou moje dcera říká:

„Musím tuto skladbu odebrat z playlistu.“

„Už se ti nelíbí?“ divím se.

„Ne, hodně jsem ji poslouchala v lednu, ještě před tím vším. Pamatuješ si na ty šťastné dny?“ povzdechne si, jako by jí bylo devadesát, a ne devět.

Píseň dohrává.

„No, vidíš, a teď tahle bublina „před válkou“ praskla. Už nikdy nebudu bezstarostným dítětem. Je Je to těžké, když ti to něco neustále připomíná.“

Stiskne tlačítko „Delete“.

Brzy poté se rozhodneme vrátit na Ukrajinu. Dcery jedenáctiny slavíme ve Lvově.

Mám pocit, že se cyklus uzavřel. Nadále usilujeme o sjednocení s Evropou, ale nejprve se musíme osvobodit.

Makeup
trends 2014

Na Ondřeje

Jevhenija Kuzněcova

V ulici, kde bydlela bába Kateryna, Janě vyprávěli, že kamna jsou portálem do posmrtného života, že se na Štědrý den pod okny potulují duchové zemřelých, jak se rozčesávaly copy nevěstám, a že se dá věštit ze zimního štěkotu psů. Tucet takových pokeců za týden je docela fajn. Od toho večera, kdy s Maksymem viděli Mykolajevu nebeskou cestu, a kdy se Jana vyděla, když slyšela ty krátké výstřely a schovala se do závěje, a Maksym ji obejmul kolem ramen a říkal jí, že to letí daleko, a když pak zase přešel na „vy“, stále jí opakoval, že „ona vůbec nevypadá jako dron“ a „bohužel se sem ještě nikdy netrefili, takže to poletí dál a vybuchne tam, kde to sestřelí“, se viděli jen na pár minut u vrat, když šla Jana ven. „A to je dobře,“ pomyslela si Jana a právě se chystala označit na mapě další dům, který plánovala navštívit, když se ozvalo vytrvalé klepání na dveře. Výpadky elektřiny ji vrátily do doby, kdy se lidé začali objevovat jeden druhému na prahu.

„Ahoj,“ řekl Maksym. „Jedu do obchodu, můžu vám něco přivést?“

Jana stála v pohodlném fleecovém pyžamu a vestě. Jak to ženy dělávají, hned se ohodnotila tím vnitřním pohledem a uvědomila si, že není zrovna v nejlepší formě. Maksym si to ale nemyslel, i když se snažil na žádné formy vůbec nemyslet – ani na Janinu, ani na žádné jiné.

„Chtěla jsem jet maršrutkou,“ odpověděla.

„Tak pojed'te se mnou,“ řekl Maksym, jako by se nic nedělo. „Nebo chcete jet autobusem kvůli svému etnografickému výzkumu?“

„Počkáte, až se převléknu?“ A hned zmizela v ložnici.

Venku se zahříval červený Renault. Tiše projížděli roztátým sněhem a Maksym musel jen občas přibrzdit, aby sjel dolů na cestu, a pak se dostal na silnici, kde už byla sněhová stopa uježděná a rozházená od kamionů mířících na Kyjev.

„Vám došel parmazán?“ zeptala se Jana..

„Došlo všechno,“ odpověděl Maksym. „Prášky pro tátu a všechno ostatní. A navíc ti hosté, musíme něco uvařit. Měli bychom koupit aspoň bednu vína.“

„Hosté?“

„No jo, mám narozeniny. Přijdou, i když jsem je nezval.“

„Aha,“ řekla Jana, „gratuluju!“

„Děkuju!“

„Kolik vám už je?“

„Příliš mnoho. Ale cítím se na patnáct.“

„Takže jste silný a šikovný?“

„Líný a netrénovaný.“

„No, tak vám přeju štěstí, zdraví a lásku.“

„Díky,“ usmál se Maksym.

„Kéž by se nám splnilo, co si přejeme.“

„To by bylo super. Víte, Jano, co je fakt blbý? Když se Rusko zhroutí, můj táta si možná ani nevzpomene, že vůbec kdy bylo.“ Maksym vyjel na silnici.

„Třeba se to stane zrovna když bude mít světlou chvíli?“

„Bude-li to někdy?“ zeptal se Maksym.

„Na druhou stranu,“ řekla Jana, „on už žije v takovém super světě, kde Rusko prostě není.“

„Může si to dovolit,“ usmál se hořce Maksym.

Zpod nákladů na silnici létaly špinavé kusy sněhu.

V supermarketu se mezi cizími lidmi Jana cítila nesvá, jako by o ní příliš mnoho věděli. Tak si vzala něco, z čeho se nedá moc vyčíst: obyčejné věci jako chleba, tvaroh, jablka, mléko a vločky. K tomu přihodila všechny ingredience na kalytu, co si zapsala u babičky Todosie: kyselé mléko (klidně kefír), olej, sodu, mouku, koření, mák a med. A ještě si vzala mrkev a nějaký zelený salát pro sebe.

„Chováte králíky?“ zeptal se Maksym.

Jeho vozík byl narvaný pivem, masem, klobásami, omáčkami a balíčky chipsů a nachos.

„Hosté,“ usmál se, „jedeme ještě na poštu vyzvednout víno.“

Právě se chystali přejít silnici k autu, když si Jana všimla, že doprava stojí. Auta se zastavila, lidé začali vycházet na krajnici, z lékárny vyšly dívky v bílých pracovních stejnokrojích s bundami přehozenými přes ramena a z trafiky vyběhla prodavačka v ovčím kožichu. Jana se otočila na Maksyma, který postavil tašky vedle sebe a poklekl na jedno koleno. Stejně tak učinili i všichni kolem, co stáli poblíž cesty. Jana si uvědomila, že vezou nebožtíka. Zmateně postavila svůj nákup na zem, ale klekla si zrovna na balíček nachos, který vypadl z Maksymovy tašky. Obsah balíčku strašlivě zachrastil. Jana věděla, jak se loučí s padlými, ale nikdy to na vlastní oči neviděla, takže nevěděla, co si

počít s pytlíkem mrkve a svýma očima. Nakonec se zadívala na zem, kde z předvčerejška ležela roztátá závěj špinavého sněhu a v něm pobleskoval obal od chupa-chupsu. Bála se vzhlédnout, aby neviděla ty, co doprovázeli rakev pokrytou vlajkou. Vedle ní stála postarší žena, která nemohla klečct kvůli těsné sukni a plášti. Jana si ji prohlížela, a když na nedalekém náměstí zazněla píseň „Plyve kača“, žena si nahlas povzdychla: „Kolik jich asi je, kolik jich...“

Janě začaly téct slzy, a připadala si uprostřed těch tašek a rozmačkaných nachos divně a trapně, hlavně kvůli Maksymovi, vůči němuž chtěla být neutrální jako její nákupní košík. Maksym ji na chvílku vzal za ruku, ale hned ji pustil.

Pro víno jeli mlčky, až když už zaparkoval, Maksym prohodil:

„Ještě že mi Ljuba říkala: „Jen, aby dnes nebyl vojenský pohřeb. To by nebylo dobré znamení před Slávo-
vým příjezdem.“

Jana se na Maksyma tázavě podívala.

„Sláva je můj brácha,“ upřesnil, „on ted' slouží.“

„V antropologii se tomu říká magické myšlení,“ řekla Jana. „Ljuba sype mák kolem domu, aby odradila duchy. Váš Sláva s tím nemá nic společného.“

Maksym přikývl a dodal: „A ještě tohle víno, kurva. Našli si svátek.“

„Tak zítra je ještě i Andreje, já upeču kalytu.“

* * *

Narozeniny slavili v obýváku, odkud se prosklenými dveřmi dalo vyjít na velkou dřevěnou terasu a z

ní po schodech do zahrady. A právě tady, v obýváku, si Jana tenkrát ve tmě, jen při světle Maksymovy baterky, všimla ležících černých koček na pohovce. Vedle pohovky stála dvě obrovská křesla – jedno oranžové s velkými zelenými listy monstery, druhé nízké s orientálními motivy. Na stěně visel otcův portrét v bílém plášti. Ne ten, který Jana viděla v dílně, nějaký jiný. Postavy si byly podobné, ale tento měl na hlavě ještě prameny tmavých vlasů. Vedle portrétu viselo několik malých krajinomaleb – ponurých, s širokými tahy štětce. Druhou stěnu zcela okupovaly knižní police z hrubého dřeva, které se táhly od podlahy až ke stropu. Na policích byl barevný chaos, všude různé knížky, a jen nahoře se krčily čísi monotónní kompletní sbírky, které zřejmě nikdo za posledních třicet let ani jednou neotevřel. Možná, že Maksym jako školák přečetl pár povídek, co mu ve škole zadali na léto, a tak mu přišlo vhod mít něco od Julese Verna. Ale teď jsou ty dobrodružné světy, stejně jako Turgeněvovy nudné věci, už desítky let zapomenuté. Některé police vypadaly jako pusa malého prvňáčka se zuby přes jeden – očividně tam donedávna byli Jesenin, Bunin a Kuprin.

Zatímco se Maksym připravoval na svátek, Jana hnětla těsto, jak ji to naučila babička Todosia: „až budeš mít mokrá záda“. Rychle se unavila, ale i tak ho pro jistotu ještě chvíli hnětla, a když bylo hezky pružné a tuhé, vyrobila z něj obilné klasy, ptáčky a květiny, kterými ozdobí vršek kalyty. Uprostřed udělala bílým kelímkem z Ikei otvor. Ve sterilně bílé kuchyni vypadala ta zdobená kalyta jako z jiného světa. Jana ji potřela

medem a posypala mákem. V troubě se ptáčky rozpadli a vypadali jako Angry Birds. Koláč se skutečně povedl, byl hezky zlatý a skoro klasický, jen by to chtělo, aby ptáčky nebyli tak tlustí z té sody. Jana nechala kalyta venku na mrazu vychladnout a chystala se na narozeninovou oslavu – oblékla si džíny a volný černý svetr. Rozpustila si vlasy a vzala si náušnice s černými perlami, které se v jejích světlých vlasech krásně leskly. Když byla hotová, převázala vychladlé koláče červenými stuhami a vyrazila k Maksymovi.

„Jé, to je krása!“ pozdravila ji Ljuba, která právě chystala sýrovou pomazánku na chlebičky.

„Bude to takový svátek,“ povzdechla si, „že si nikdo ani pořádně nesedne.“

Vedle pohovky stál malý stolek a u východu na terasu byl široký okenní parapet, který se dal otevřít a použít jako barový pult.

„Napustí nám sem zimu,“ řekla Ljuba, následujíc s vidličkami a talířem pomazánky Janu. Maksyma bylo vidět z okna. Vedle něj stál nějaký muž, který mu byl trochu podobný. Měli stejné držení těla a trhavé pohyby. Oba pozorovali gril, kde zřejmě nějaká magická síla ohně převracela dřevo v uhlíky, které pak proměňovaly obyčejné párky na něco jako sváteční jídlo.

„Brácha přijel,“ řekla Ljuba a protáhla se mezi Janou a křeslem ke stolku, na který položila ták s chlebičky. „Dneska nebyl pohřeb?“ zeptala se.

„Ne, nebyl,“ ujistila ji Jana.

Maksym už od rána odhrabával sníh z terasy. „Jen ať zkusí znovu napadat,“ vyhrožoval. Všude kolem byly hromady sněhu. Na schodech do zahrady seděla na

karimatce nějaká žena. Oběma rukama svírala hrnek a občas se otočila na Maksyma a jeho bratra.

„Jaká je to krása!“ zaslechla Jana, když otevřela dveře. „Příroda, ticho a zpěv ptáků!“

Jenže žádné ptáky nebylo nikde slyšet.

„Ptáci už odletěli do teplých krajů,“ řekl Maksym.

„A svítí tu světlo,“ ozval se jiný muž hlasem Maksyma.

„Myslím to obrazně,“ žena se otočila a uviděla Janu. „Dobrý den!“

Ted' si Jany všiml i ten muž.

„Aha, to je ta mladá badatelka, o které jsi mluvil,“ řekl.

Maksym se usmál na uhlíky, zvedl hlavu a dodal: „Seznamte se – tohle je Jana, můj brácha Sláva a tohle je Maryna.“

„Maryna, Maryna – láska má jediná...“ zamručel Sláva a šťouchl vidlicí do žhavého polena, které se při dotyku rozpadlo na uhlíky.

Obrysy zahrady se postupně rozplývaly v soumraku. Než se slunce stihlo vzpamatovat a unavit, už se zase schovalo za obzor a nechalo za sebou chladnou zimní oblohu.

„Ještě nejsou ani čtyři a už je tma,“ řekla Ljuba. „Maksyme, běž pro generátor, protože až všichni dorazí a vypadne proud, nebude to žádná sranda.“

„Pomůžete mi?“ zeptal se Maksym Jany, když kolem ní procházel.

Jana odložila talíře na parapet a s rukama v kapsách džínů následovala Maksyma. Generátor byl v garáži vedle dílny plné obrazů a knih. Ale i garáž v sobě

ukrývala sochy, staré lampy a stohy sovětských turistických alb s černobílými fotkami továren, lomů, tavicích pecí a dalších objektů socialistického blahobytu.

„Něco vám vysvětlím,“ řekl Maksym, když vešli do garáže. „Sláva je naštvaný. Dostal na frontě dovolenou na vánoční svátky. On už před válkou byl dost mrzutý, a teď je to stejné, akorát je unavenější. Maryna, jeho žena, je psychicky na dně. A jejich syn, taky Sláva, je úplný raubíř, ještě horší než táta.“

„A kde je Slávův syn?“

„Kdo ví, kde se fláká. Možná už zapálil stodolu. Musíme ho najít. V otcově pokoji je moje máma Světlana,“ pokračoval Maksym a otevřel kanystr. „Ještě přijede i můj kmotr, kterého Sláva moc nemusí, ale Maryna jo. Jmenuje se Eduard. Možná přivede nějakou holku.“

„Díky za instrukce! Budou ještě nějaké další pokyny?“

„Nenechte se nikým do ničeho vtáhnout, normální jsem tu jen já,“ řekl Maksym a mrknul na Janu. „Vždycky když takhle nalívám benzín,“ přičichnul si ke kanystru, „vzpomenu si, jak jsme s tátou jezdili k moři.“

Maksym si přidřepł ke generátoru.

„Táta vždycky vozil v autě dva kanystry s benzínem a říkal: „To je proto, abychom nezůstali stát někde mezi poli.“ A já si jako malý přál: „Kéž by se to fakt stalo. Já a můj táta! Udělali bychom si v kukuřici boudu, přenocovali na poli a kolem by neprojelo ani jedno auto, nikdo by nám nepomohl, takže bychom tam jen tak stáli bez benzínu. A kdybychom dostali hlad, napadlo mě, chytili bychom zajíce a opekli si ho na ohni. S chytáním zajíců jsem teprve začínal, takže jsem si myslel,

že mi to zabere tak deset minut, maximálně půl hodiny. Tak jsem ty kanystry před odjezdem z auta vytáhl a schoval. „Někdo ukradl kanystry, do prčic,“ nadával táta, a celý den byl naštvaný, až dokud jsme nedorazili k moři. Pořád jsem čekal, kdy nám dojde benzín a my zůstaneme někde trčet. Ale benzínka byla otevřená a nikde mezi poli jsme nezůstali. Neměl jsem tátu na dýl než obvykle. Ty víkendy u moře vždycky utekly jako voda a já se pak vracel k mámě – myl si nohy, česal si vlasy a chodil do školy v čisté, nažehlené košili...

„Takže rodiče jsou rozvedení?“ zeptala se Jana, zatímco poslouchala Maksyma a sledovala, jak benzín teče do generátoru.

„Jo, pamatuju si ještě pár věcí z jejich společného života, ale Sláva už ne. Jo, a ještě něco – přijede moje ex. S mámou jsou dobré kámošky. A máma se zítra vrací do Berlína.“

„Není to pro ni náročné, když je to tak daleko?“

„Měla mě v devatenácti, takže zatím je v pohodě. Táta ji tenkrát léčil na gastritidu tak dlouho, až jsem se narodil já. Vezmeme odsud nějaké sklenice. Musí tu někde být...“ Maksym otevřel starou skříň plnou obrovských polévkových mís. Jedna měla místo ucha kachní hlavu a druhá zase na boku basreliéf se zajíci.

„A kolik vám vlastně je?“

„No, vzhledem k tomu, že mi pořád vykáte, bych už měl asi pomalu umřít.“

Jana vzala do každé ruky čtyři sklenice. Maksym nesl dalších šest.

Na prahu domu stála matka. Vysoká, šedovlasá, s černým obočím a tenkými rty. Na sobě měla černé kalhoty a dlouhý šedý svetr, co jí ladil s vlasy.

„Á, tady jsi,“ řekla Maksymovi. „Můžeš si představit, porodila jsem tvému tátovi dvě děti a on mě ani nepoznal?“ I tak se celý život tahal s těmi svými studentkami a mě teď má za vedoucí laboratoře. A vedoucí laboratoře u něj byla protivná stará ženská. I v té demenci mi dokázal plivnout do duše.“ Matka odvrátila pohled, a pak se zarazila a řekla Janě: „Omlouvám se, já jsem Světa.“

„Dobry večer,“ odvětila Jana.

„No a máte to, můj kluk už má na krku padesátku.“

„Ale, mami,“ skočil jí do řeči Maksym, „tohle můžeš tvrdit, až ji tam fakt budu mít.“

„Bylo to takový protivný děcko,“ povzdechla si matka, „jak jsem se s ním natrápila. A všichni mi pořád říkali: „Brzy to bude lepší, bude to lehčí...“ Takže třeba aspoň v těch padesáti to s ním bude lehčí.“

„Tak hele, za prvé mi ještě není padesát,“ řekl Maksym.

„Cha. Věk pro chlapa nic neznamená.“

„Takže se ti neulehčilo?“ zeptal se Maksym, zatímco jednou rukou otvíral dveře a pouštěl před sebou Janu s plnýma rukama sklenic.

„Teď už je to vyloženě nesnesitelné.“

Maksym se na mámu usmál.

„Nepouštěj sem zimu,“ napomenula ho.

„A proč ty nejdeš dovnitř?“

„Na někoho čekám, ještě jsme se neviděli.“

„Tím „někým“ mohla být jedině Karla. Jakmile se s Maksymem definitivně rozešli, máma přestala

Karlu oslovovat jménem a začala jí před ním říkat prostě.

Z terasy bylo vidět, jak k bráně přijíždí černé BMW a z něj vystupuje „někdo“ – žena s vlasy tmavými jako její auto, sčesanými dozadu. Karla přinesla láhev whisky a kytici červených růží.

Objala Maksyma, podala mu růže a láhev a řekla: „Musíme si promluvit.“ Měla zvláštní slabý přízvuk.

„Myslel jsem, že takové růže dostanu jen na svůj vlastní pohřeb.“

„Omlouvám se, jestli je to předčasně,“ odpověděla Karla, „přinesu je i na pohřeb.“

Karla měla oči černé jako noc a husté tmavé obočí. Vlastně vypadala spíš ona jako dcera Maksymovy mámy než on s svým širokým úsměvem.

Na terasu vyšla Ljuba a zeptala se:

„Může jít někdo na prohlídku? Je to poslední před spaním, protože pan doktor je nervózní.“

„Já už jsem byla,“ řekla máma, „a jsem mimochodem vedoucí laboratoře. Karlo, miláčku, pojď na prohlídku.“

Ve dveřích rychle dala Karle pár pokynů, i když ta už dávno věděla, jaké nečekané následky má táta s demencí: „Na něco si stěžuj, na všechno mu kývni, vezmi si recept a objednej se na úterý, protože v pondělí on nerad ordinuje.“

Nejdřív vešla máma.

„Jelizaveto Pavlovno,“ řekl otec, „už byste měla jít domů. Já ještě vyšetřím posledního pacienta a pak taky půjdu. Ve vašem věku...“

„Jelizaveta Pavlovna,“ mumlala si pro sebe máma: „ta Jelizaveta Pavlovna byla hrozná, byla to taková stará krysa!“ Otočila se k dveřím. „Nikdy ses ke mně nechoval hezky a ani teď, když ti hráblo.“

„Přišla k vám nějaká paní,“ pospěšně oznámila Ljuba.

Karla vešla do otcova pokoje. Seděl u svého stolu, v bílém plášti přehozeném přes ramena a byl zjevně trochu nervózní.

Karla se usadila na židli naproti.

„Co vás trápí?“ zeptal se jí otec.

„Bolí mě hlava,“ řekla.

„Jste tady na výměnném pobytu?“ všiml si jejího přízvuku.

„Jsem z NDR,“ odpověděla Karla.

„No samozřejmě,“ řekl otec a přešel na ruštinu, „všichni si mi stěžují na bolesti hlavy,“ mumlal si pro sebe a pak dodal rusky, „a já jsem vlastně gastroenterolog.“

„Když sním něco tučného,“ odpověděla Karla, „je mi těžko od žaludku.“

„Tak nejezte tučné,“ poradil doktor, a pak se odmítl a otočil se na Ljubu, která stála ve dveřích, „Nechte nás na chvíli o samotě.“

Ljuba neochotně odešla, ale nechala dveře trochu pootevřené, aby se mohla v případě potřeby rychle vrátit.

„Slyším,“ řekl táta, „že nejste odsud. Možná vy víte víc. Dnes ráno jsem náhodou chytil Hlas Ameriky. Mluvili ukrajinsky, o válce a o tom, že Pentagon posílá na Ukrajinu municí...“

„Je to pravda,“ povzdechla si Karla. „Ukrajina bude brzy svobodná.“

Otcovi se trochu třásla ruka; chtěl něco říct, ale pak cosi rychle napsal svým stařeckým písmem na kousek papíru a ukázal ho Karle.

Ona ale nedokázala přečíst, co tam bylo napsané, a navíc cyrilicí, tak jen přikývla, přeložila lístek napůl a strčila si ho do kapsy.

Ljuba nakoukla škvírou ve dveřích do pokoje a viděla, že otec začíná být nervózní mnohem víc. Rychle přiběhla k jeho stolu a podala mu papír:

„Tady je rozepsaná dieta při zánětu slinivky. Pojd' - te už odpočívat,“ obrátila se k otci. Otec zvedl obočí, ještě jednou se podíval na Karlu, pak na Ljubu. Obešel stůl, opřel se o Ljubu, znovu se zadíval na Karlu a kamarádsky ji poplácal po rameni.

Karla si vzala od Ljuby papír s dietou, rozloučila se a vyšla z pokoje.

Máma stála před „ordinací“.

„Dovol, abych tě objala,“ řekla Karle. „Kdo by si pomyslel, že se potkáme za takových okolností?“

„Světě,“ řekla Karla tiše, „musíme něco dělat s Davidem.“

„Jak se má náš malý chlapeček?“

„Náš chlapeček se rozhodl jít bojovat.“

„Cože?“ Máma rozpačitě zvedla obočí. „Neboj se, je to dítě, nikdo ho nikam nevezme.“

„Ted' je ještě příliš mladý, ale v létě už mu neza-
bráním.“

„Třeba válka do léta skončí? My ho nikam nepustí-
me. Je třeba, aby si s ním Sláva promluvil.“

„A co na to jeho táta? Jasně, ten je v pohodě – chybí mu oko, nemůžou ho odvelet, ale není mu syna líto?“

„Možná mu bez oka není až tak dobře,“ řekla máma. Na chvíli v ní vzala vrch Maksymova máma, a ne Karlina kámoška.

„Hele, Světo, víš, co tím myslím. Je mi pětadesát, tohle je moje jediné dítě, neprodila jsem ho pro válku, je napůl Němec, nemusí... A jeho táta by mu měl říct, že má brát Slávu jako autoritu, ne?“

„Karlíčko,“ zamračila se máma, „my jsme při tobě, uděláme, co budeme moct.“

„On tě neposlechne, my dvě jsme pro něj jen blbý panikářky, co mu brání být hrdinou.“ Setmělo se a v obýváku rozsvítili lampy. Sláva nalil do sklenic víno. Na pohovku zalezli zmrzlí, zasněžení kocouři. Jeden z chlupáčů měl břicho celé pokryté ledovými rampouchy, které teď zuřivě okousával a rozhazoval kolem sebe. Tající led zanechával na gauči tmavé hromádky mokré srsti.

Karla si všimla, že Sláva je sám, a rychle se k němu přitočila:

„Slávo, David chce jít do armády.“

„Dyť mu ještě teče mlíko po bradě,“ řekl Sláva.

„Cože?“

„No říkám, ať ještě vyroste. Kolik mu je, třináct?“

„Tvému synovci je už sedmnáct,“ odsekla Karla, „se-dum-náct! Kde je vůbec Maksym?“

Maksym šel ke dveřím přivítat další hosty.

V okně se zableskla světla. Auto zřejmě zastavilo za Karlíným BMW. U brány se objevil muž v zelené ko-

šili přes bílé tričko. Byl plešatý, měl světlou pleť, řídký plnovous a v uchu náušnici. Za ním šla vysoká hubená dívka, ostříhaná na mikádo s krátkou ofinou. Měla na sobě široké pletené šaty a kolem překvapivě dlouhého krku omotaný šátek. Ten krk vypadal, jako by si ho úmyslně prodlužovala, jak to dělají některé africké kmeny. Na očích měla obrovské kulaté brýle s tenkými obroučkami.

„Ediku!“ usmál se Maksym.

Edik před sebou nesl košík s ovocem. Na vrcholku umělecky vyložených banánů ležel nějaký balíček.

Položil košík na zem a objal oslavence.

„Starý!“ řekl.

„Edičku!“ odpověděl Maksym.

„Tohle je pro tebe,“ Edik vložil Maksymovi do rukou košík, „vitamínová bomba! Banány, ananas, mučenka! A tohle,“ vzal do ruky balíček banánů, „je kreativní dárek.“

Edik byl umělec. Psali patetickou, industriálně-demokratickou poezii, těžkou prózu a měl spisovatelské ambice, snil o Netflixu.

„Na, koukni!“ řekl Edik.

V balíčku byla knížečka.

„To je moje nejnovější sbírka! Nejčerstvější!“

Sbírka se jmenovala Ocel.

„Právě dodělávám něco o válce, je to prostě naše povinnost, jinak to nejde.“

„Bude to fakt silný,“ řekla dívka v kulatých brýlích.

„Omlouvám se, zlato,“ obrátil se na ni Edik. „Tohle je Eliza, kulturní aktivistka a organizátorka, vedla knižní klub Ocel, a tak jsme se nějak propojili.“

„Rád tě poznávám,“ řekl Maksym.

„Málem jsem zapomněl,“ Edik vytáhl z kapsy malou bílou knížku se zlatou páskou. „Mám pro tebe ještě jeden dárek. Je to diář na pět let. Každý den si tam můžeš napsat, co chceš. Celých pět let. Já třeba každý den napíšu tři věci o sobě. Dneska jsem napsal: překvapený, nadšený, odhodlaný.“

„K čemu to, kurva, je?“ zeptal se Maksym.

„Největší hloubka, kterou můžeme poznat, je v nás,“ řekl Edik. „Jak je na tom táta?“

„Pořád stejně. Pojd'me za ostatníma. Je tam i Karla.“

„Ó, a proč přijela? Myslela si snad, že je to tvoje smuteční hostina?“

„Ale, furt po mně něco chce.“

„Už jí dal všechno, cos mohl,“ zasmál se Edik.

Eliza šla za nimi.

„Tak už jsme tady všichni,“ oznámil Maksym společnosti v obýváku a vtom zhasla světla.

„No to je pech,“ řekl Edik. „My jsme na stejné lince s nemocnicí, takže nám světlo nevypínají, v tomhle máme štěstí.“

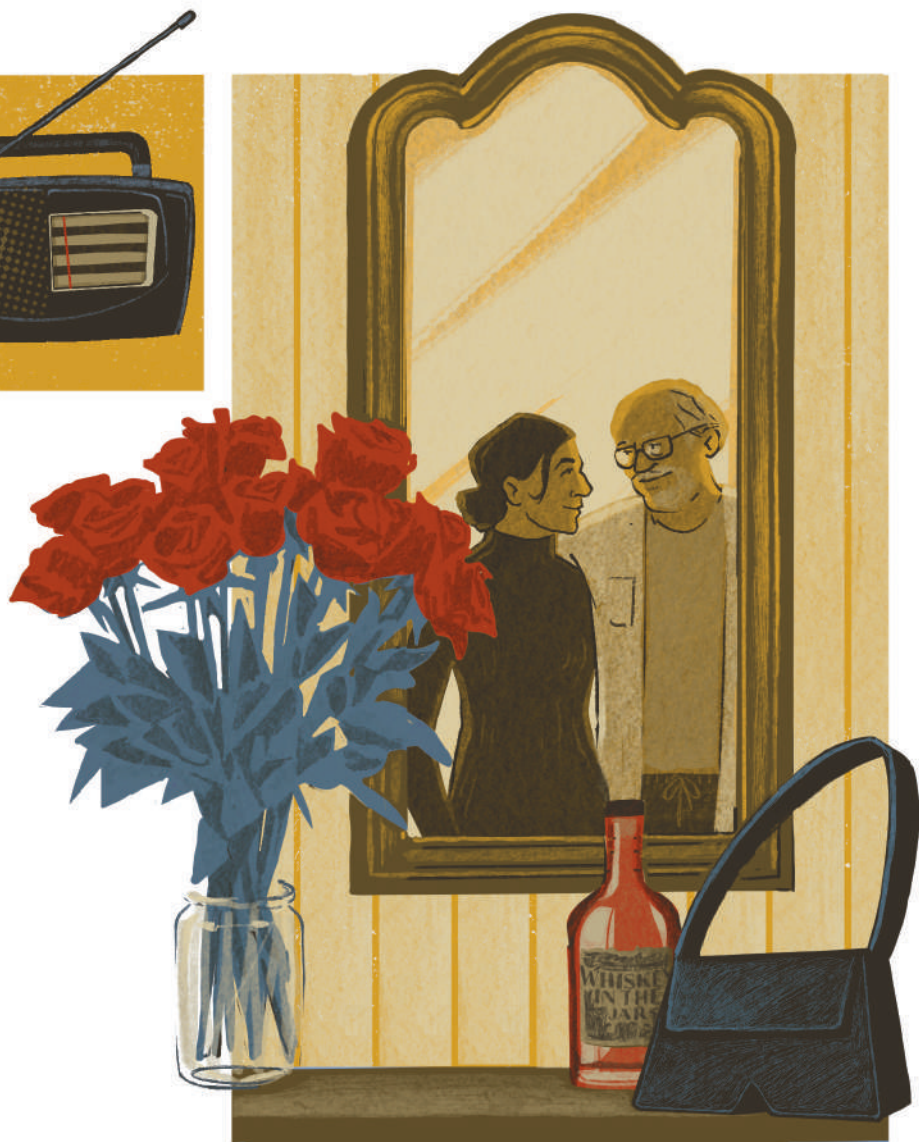
„Nám taky nevypínají,“ dodala Ljuba a zvedla se, aby šla za tátou, „jen občas.“

„Zapalte narozeninové svíčky,“ přišel z terasy Sláva. „Nesu maso!“

„Kde je, k čertu, Sláva junior?“ zeptal se Maksym.

„Našli ho pod terasou, jak chystá oka na zajíce, uřízl si kousek prstu, už mu to převázali. Sedí tamhle,“ řekla máma.

V tmavém koutě, s nohama pod sebou, seděl na orientálním křesle Sláva, devítiletý kluk s modřinou na tváři, a prohlížel si svůj zavázaný prst.

„I ty jsi takový byl. Jako by to bylo včera,“ řekla máma. „Dávals mi zabrat.“

Při těch slovech Karla zvedla obočí a podívala se na Maksyma. Při pohledu na to cizí dítě si vzpomněla na svůj problém – Davida. Sláva junior najednou vyskočil a běžel k tátovi.

„Mně dej celej ten špíz, celej!“ zakřičel.

„Jo, a ty si s tím železem ještě něco uděláš,“ řekl Sláva. „Podej mi talíř.“

„Tati, dej mi celej, dej mi celej!“

„Dej mu celej,“ dodal Maksym. „Když ne tímhle, najde si jinou věc. Znáš ho.“

Junior vzal vidlici a rychle otevřel dveře do dvora: „Budu jíst v zákopu!“

„On už vykopal zákop?“ zeptala se Maryna.

„Ještě v poledne,“ řekl Sláva, jako by to bylo něco samozřejmého.

„Tak na zdraví oslavence!“ Edik zvedl sklenku. „Na dlouhá léta, Maksyme!“

Všichni zvedli sklenice.

„Pušť generátor!“ řekl Sláva. „Bude se tančit!“

„Jdu s tebou,“ dohnala Karla ve dveřích Maksyma. Maksym šel napřed.

„Jako táta bys měl něco udělat,“ řekla mu Karla ze tmy do zad.

„A co bych měl asi dělat?“ otočil se Maksym.

Karla jen mlčky mávla rukou, jako by říkala: „Jdi už, lidi chtějí tančit.“

„Už jsem s ním mluvil,“ řekl Maksym přes rameno, „ale musíš si uvědomit, že za sedm měsíců už za něho nebudeš moct rozhodovat.“

Karla stála ve dveřích garáže a její postava se černě vyjímalala proti šedé noční obloze.

„Rozhodovat ne, ale ovlivnit to vždycky můžeš,“ odpověděla. „A to můžeš jen ty a Sláva. Víš, že rodič, který je pořád na blízku, je pro dítě horší, že je menší autorita? To je cena za to, že jsi s ním pořád.“

Její hlas zněl dost našťavaně.

„Řeknu to Slávovi,“ slíbil Maksym a zapnul generátor.

Karla chtěla ještě něco říct, ale když generátor zařval, prostě se otočila a šla vyšlapanou stezkou k domu. Maksym vyšel ven a nechal garážová vrata dokořán. Sláva junior mu běžel naproti a po cestě div nesrazil Karlu, která sotva stačila odskočit před mávajícím vidlicí klukem.

„Hele, koukej, co umím! Koukej!“

Junior se zastavil, vytáhl z kapsy jablko, hodil ho do vzduchu a snažil se ho chytit na vidlici. Ale jablko vyletělo moc vysoko a Sláva, který ho honil pod noční oblohou, zakopl a spadl.

„Aby tenhle prcek vůbec dožil do svých osmnácti,“ pomyslel si Maksym, když zvedal Slávu ze země, „musím ho někam schovat...“

Mezitím uvnitř Jana vysvětlovala přítomným, jak se ukusuje kalyta. Sláva našel držadlo od mopu, Ljuba vyčistila popel z kamen a podala pohrabáč. Kalytu přivázali k tyči červenou stuhou. Jana měla napsané instrukce od babičky Todosie a znala tenhle zvyk i z knížek, ale Ljuba věděla, jak se ukusuje

kalyta z vlastní zkušenosti, takže představení řídila ona.

„Ty nasedni na koně!“ řekla Edikovi a podala mu pohrabáč. „A ty budeš pan Kalyt’anský!“ obrátila se na Slávu. „Nesmíš se za žádnou cenu zasmát, jinak prohraješ a vymažem tě sazema.“

„Vyjdi ven a přijed’ na koni,“ zasmála se Jana.

Edik s nasupeným obočím vjel na pohrabáči do obýváku. Sláva vylezl na pohovku.

„Dobrý večer, pane Kocjubynský, kam jedete?“ zeptal se Sláva. „Vaše doklady a vojenský průkaz?“

„To je moc realistický, až mě z toho zebe,“ řekl Edik.

„Že ti jednu vrazím,“ pan Kalyt’anský přísně dodržoval pravidla hry.

Pro Kocjubinského bylo snadné se nasmát.

„Tak kousej! Kousej!“

Edik přiskočil ke kalytě, ale Sláva ji rychle zvedl a držel u stropu. Edik, stále se tvářící vážně, vyskočil na pohovku a shodil odtud Slávu, který se rozběhl pryč, ale u východu na terasu ho Edik dohnal a zakousl se do tlustého ptáka zdobícího vršek kalyty.

Pak přišel na řadu Maksym. Kalytu se pokoušely ukousnout dokonce i ženy, což se tradičně nedělá, ale Jana, jakožto badatelka zvyků, to schválila a řekla, že se musí přizpůsobit nové kultuře a emancipaci. Maksymovi ležel na zemi a díval se, líbilo se mu, jak Jana přiskakuje k tyči, jak se jí při skoku zvedá svetr a odhaluje břicho. „Žiju už půl století a pořád mě to harcuje,“ pomyslel si. Sláva odmítl hrát Kocjubynského, ale vžil se do role Kalyťanského. Když obě kalyty do-

staly kousance a Sláva junior, celý od sazí, běhal venku po terase s tyčí, všichni si posedali různě po místnosti. Edik si sedl přímo na podlahu, opřel se o pohovku a zamyšleně řekl:

„Mně se zdá, že válka v létě skončí. A hlavně pokud nám Německo,“ podíval se výrazně na Karlu, „pošle ty Taurusy. Rusku dochází síly, brzy budeme na Krymu...“

„Kdo je to „my“?“ zeptal se Sláva.

„No, „vy,“ pousmál se Edik, „mimochodem, Slávo, dělám o válce jeden dokumentární projekt. Chtěl jsem si s tebou o tom promluvit. Kolik myslíš, že má Rusko ještě raket?“

„Kurva, nevím, Ediku,“ řekl Sláva.

„No, tak zhruba?“

„Jak to mám vědět?“

„No, a kdy myslíš, že budeme na Krymu? Odřezáváme jim přece logistiku a pak se pustíme do jejich protivzdušné obrany.“

„Ediku, vy to možná i dokážete, ale já na Krym z lesa nevidím. O raketách a logistice nepřemýšlím. Já kopu.“

„Víš, nechci ti brát tvou agenturu.“

„Co mi nechceš vzít?“ Sláva dojedl párek a vzal láhev piva mezi malíček a prsteníček.

„Nechci mluvit za tebe, ale chci, aby vojáci měli v knize svůj prostor. O čem se tam bavíte?“

„O tom, že zmrzlá půda se špatně kope, hlína je také humus... Písek je fajn.“

„A co nějaké větší věci? Jeden americký generál tvrdí, že Krym je past.“

„No, kdo ví, kurva,“ řekl unaveně Sláva, „já se až na Krym neprokopu...“

„Naše bába,“ připojil se do řeči Maksym, „byla šetrná žena. Nechtělo se jí utrácet peníze za orání zahrady a říkala: „Proč bych měla platit, když mám dva velké vnuky? Jenom ať pěkně sami kopou!“ Vidíš, Slávo,“ obrátil se Maksym na bratra, „babička do tvé budoucnosti dobře investovala.“

„A Kolja Karbid investoval do tvé kariéry, a teď máš fakt originální styl jednookého umělce. Když se dívám na tvoje obrazy, je mi z nich zle.“ Sláva se zvedl a ukázal grilovanou klobásou na jeden z obrazů. Byla na něm ulice v zimní mlze, ze které vyčuhovaly holé stromy.

„Tak se na ně nedívej,“ řekl Maksym.

„Já tak, jedním okem,“ odpověděl Sláva.

„Už jsme skoro v Evropě,“ pokračoval filosofovat Edik, „ale aby nás do té evropské rodiny vůbec přijali, musíme mít jako půlku země zraněné?“

„No, zatím nás nikdo nikam nebere,“ řekl na to Sláva.

„Tak to tvrdí analytici,“ dodal Edik.

„Nechte je tvrdit. Evropa teď jen sedí a čeká, jestli se z toho dostaneme. Vezmi třeba Německo,“ Sláva kývnul na Karlu, „poslali nám helmy. Tomu říkám pomoc.“

„A co s tím mám společného já?“ Karla už to nevydržela: „Mimochodem, já mám syna! On nechce dát helmu, on chce dát svou hlavu!“

„Mluvím obrazně,“ řekl Sláva, „nezlob se.“

„Radši si promluv s Davidem.“

„Jasně, promluvím si s ním a řeknu mu, jaké to doopravdy je.“

„Viděl spoustu záběrů z Chersonu, jak se tam se všemi nosí, a teď...“ Karla zmlkla.

„Bojí se, že nestihne dospět, než skončí válka,“ usmál se Sláva, „stihne... Ještě i Maksym půjde bojovat, protože dvouocí už dojdou... A David ať za Ukrajinu nebojuje. Má přece německý pas, ne? Bude ještě muset bojovat i za Německo.“

„Kde je junior?“ Maksym ukázal na prázdnou židli v rohu.

Maryna s křikem vyběhla na terasu: „Slávo-o-o!“
Kdesi v houští u řeky zaslechla šustění.

„Jsem tady-y-y!“

„Co tam děláš?“

„Těžím led!“

„Svatý Bože,“ zašeptala Maryna a vrátila se, aby na sebe něco hodila a šla hledat toho dobyvatele.

„Jano,“ řekl Maksym, „pojd'me, seženeme led na koktejl.“

Jana se právě na pohovce bavila s Ljubou a Maksym zaslechl jen útržek z Ljubiných slov: „...Tak odkud zašteká, odtud bude tvůj snoubenec...“

„Jano,“ zopakoval Maksym, „pojd'me, než si to dítě vyseká díru do ledu.“

Maryna už vyběhla na terasu, když ji Maksym dohnal:

„Běž domů, slyším ho a přivedu. Postarej se, aby Edik neřekl Slávovi nějakou hloupost. Já půjdu přímo k řece a Jana obejde z boku od potoka.“

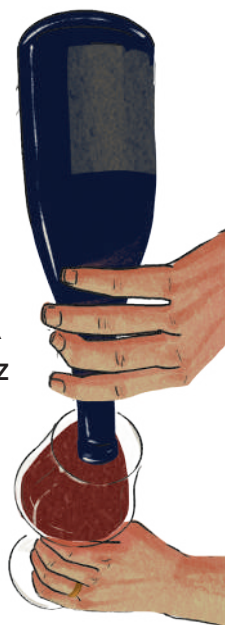

Hned za zahradní brankou vedoucí k řece tekli potůček. Když byli malí, Maksym s Vadikem, který tehdy bydlel v Janině domě, na něm budovali zmenšené modely Dněprogesu a vyráběli elektřinu. Stavěli zdi, pilíře a nádrže, které imitovaly zaplavení okolních vesnic. V červnu téhož roku se rozvodnil přítok Dněpru, voda dosahovala až k jejich domu a Maksym snil o tom, že bude z okna své ložnice chytat kapry. A možná chytí dokonce štika či stříbrného kapra. Jeho táta ho povzbuzoval tím, že mu po telefonu a o víkendech vyprávěl, že když byl malý, povodně byly každý rok a oni s dědečkem chytali kapry mezi jabloněmi přímo holýma rukama. „Támhle pod švestkou jsem chytil štika!“ říkal a sledoval, jak jeho synovi v očích hrají čertíci. Maksym bloudil po zatopené zahradě a hledal štiky a kapry mezi jabloněmi a švestkami, ale byly tam jen žáby. V nocích se mu zdávalo o hejnech stříbrných kaprů, kteří se svými lesklými boky otírali o kmeny stromů, a také o zrcadlových kaprech, kteří zářili, když jste je brali do rukou.

„Ale on ti lže,“ komentoval to děda. „A nestůj bosky ve vodě, nachladíš se a můžeš dostat tuberkulózu kostí.“

„Jako měla Lesja Ukrajinka,“ dodala babička, „jestli tě ještě jednou uvidím ve vodě, nařežu ti!“

Maksym si byl jistý, že ho babča ani nedohoní, ani nezbiže, a ani ho nepošle zpátky k mámě, takže se v pohodě dál brodil po kolena vodou a doufal, že se mu

nic nestane. „Nebo připlave nutrie a ukousne ti prsty,“ lekala ho stará ženská, „viděls, jaký má zuby?“

Ale Maksym se nedal zastrašit ani nutrií. Ted' byly ty stromy pokryté sněhem a potok byl klidný a pevně se držel svých břehů. Navíc byl úplně zamrzlý.

„Bud'te opatrná,“ řekl Maksym Janě, „můžete se propadnout do vody. Nebyly tu žádné silné mrazy a proud je tu poměrně silný. Budete mýma očima.“

Šli kolem potůčku k řece, odkud bylo slyšet řinčení a tupé dunění.

Když vylezli z rákosí, uviděli, že junior, vybavený čelovkou, do něčeho buší.

„Slávo,“ zavolal Maksym, „pojd' sem.“

„Já sekám led!“ křičel dětský hlas.

Maksym se naklonil k Janě: „Zapněte baterku na telefonu.“ Jana zapnula baterku a podala telefon Maksymovi. Ten ho zvedl nad hlavu a zavolal: „Pojd' na světlo, juniore!“

„Strejdo, já to musím dosekát!“

„Pojd', ukážu ti pravý ledový vodopád! Sekáš stojatou vodu, ty trdlo! Pojd' už sem!“

Klepání přestalo a ze tmy se vynořilo světélko čelovky a nakonec i sám junior se sekerou v ruce. Jana ho pro jistotu chytla za rukáv.

„Pojd'me domů,“ řekla.

Junior sebou trhl. „Nee, strejda mi slíbil ledopád.“

„No tak pojd', pojd',“ řekl Maksym, „nasekáš nám trochu na mojito, že, Jano?“

„Je trochu zima a tma na mojito,“ řekla.

„Máme jen jeden život, možná se léta ani nedožijeme a v jaderném popelu budeme litovat, že jsme s mojitem čekali na léto...“

Maksym se zastavil a postrčil juniora před sebe na stezku. „Fakt mi vadí, když jdeš za mnou se sekerou,“ řekl. „Tak, tady sekej.“

Zastavili se u potůčku, kde se na jednom místě vytvořil zamrzlý vodopád. Junior se po něm ohnal a ten se s rachotem rozpadl.

„No, a kam dáme ten led?“ zeptal se Maksym.

„Do čepice!“ s jistotou odpověděl junior.

„Janičko,“ řekl Maksym, „nastavte své bílé ručičky a chvílku vydržte chlad.“

Jana natáhla ruce a Maksym jí do dlaní nasypal hromádku ostrých ledových kostek.

„Hele, strejdo, a ty chceš jít do války?“ zeptal se junior.

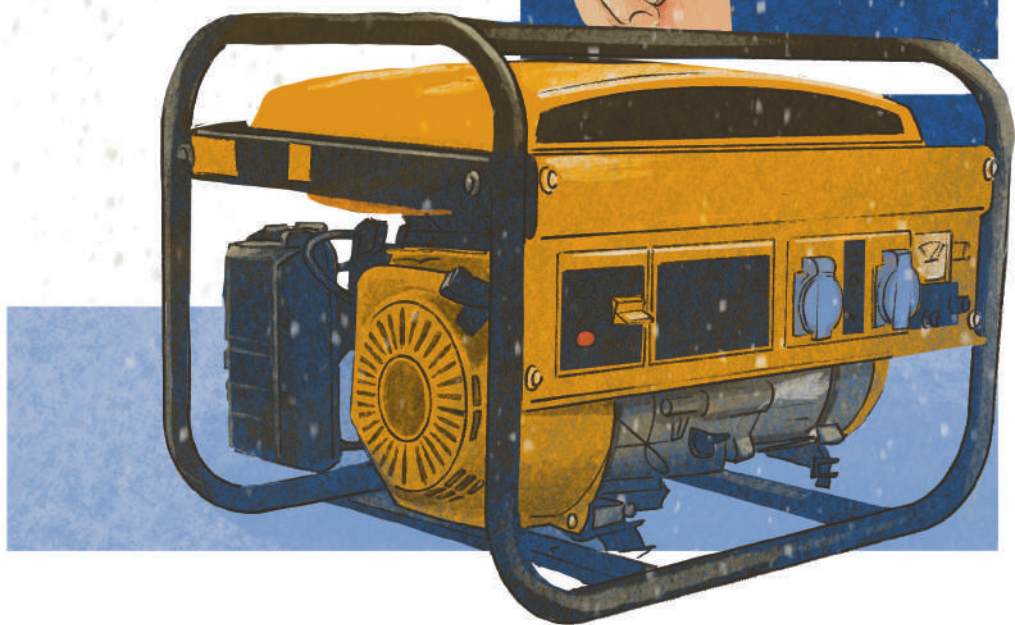
„No, nevím,“ odpověděl.

„Je ti líto, že ti chybí oko? A co kdybys byl úplně slepý? To bys měl super čich, mohli bychom spolu chodit na zajíce...“

„To zní fajn,“ řekl Maksym. Jana spěchala k tlumenému světlu vyzařujícímu z oken obývacího pokoje a nechávala pozadu rozhovor mezi strýcem a juniorem.

„Chtěl bys mít slepé pravé oko místo levého? Mohl bys být sniper. Vojáci přece potřebují jen jedno oko, neptal ses na to na odvodním?“

„No, chtěl bych,“ řekl Maksym. „Ověřím si to u vojenského komisaře. Máš pravdu, oni stejně vždycky zamhouří jen jedno oko. Dík!“

„Není zač,“ odfrkl junior. „Třeba se ti to bude hodit. A David už je na frontě?“

„Zatím ne,“ odpověděl Maksym.

„Kolik mu je?“

„V létě mu bude osmnáct.“

„Já mu tak závidím!“ povzdechl si junior. „A já si musím ještě osm let a dva měsíce počkat.“

Když byli těsně před domem, junior poskočil, předběhl Maksym a Janu a vběhl dovnitř.

„Panebože!“ vykřikla Ljuba. „Seberte mu aspoň tu sekeru!“

Jana, s úplně zmrzlýma rukama, hodila led do dřezu v kuchyni. Najednou pocítila, že za ní někdo stojí. Byla to Karla. Naklonila se k ní nad dřez a zašeptala: „Řekněte mu, ať promluví s Davidem. Je to jeho jedinej syn.“

Jana se otočila. „Kdo jsem, abych mu to říkala? Jsem jen sousedka.“

„Ale máte na něj vliv, vidím to, znám ho dobře. Řekněte mu to.“

„Ani jsem netušila, že má syna.“

„Udělejte, co můžete, a možná tím zachráníte jeden život.“

Jana pokrčila rameny a setřásla z ruk zbytek ledu a vody. „Prosím. Já ho dobře znám.“ Karla trochu odstoupila od dřezu a už ve dveřích dodala: „Určitě vás bude chtít malovat.“

Z obýváku se ozvalo cinkání, což znamenalo, že Edik chce pronést přípitek. Karla odešla, zanechavši za sebou hořkou citrusovou vůni.

„Ať se všichni vrátí živí,“ řekl Edik se sklenicí v ruce. „A tobě, kámo, přeju, ať máš inspiraci a sílu, abys

po vítězství znovu postavil všechny mosty, školy, nemocnice a domy. Máš před sebou hromadu práce! Ať tvoje ruce neznají únavy! Na tebe, kámo!“

Edik, už trochu pod parou, přistoupil k Maksymovi a mlaskavě ho políbil na obě tváře. Právě v tu chvíli se ve dveřích objevil otec.

„Nemůžu spát,“ pokrčil rameny.

„Tatínku,“ řekl Maksym, „dejte si námi trochu vína.“

Otcovy vlnité šedé vlasy osvětlovala oranžová lampa stojící v rohu. Stál na nejistých nohách ve vysokých ponožkách a pantoflích. Na sobě měl teplý červený flanelový župan.

„Lízo,“ obrátil se k matce, „ten muž mi z nějakého důvodu říká ‚tatínku‘.“

„Lízo?!“ máma vykulila oči.

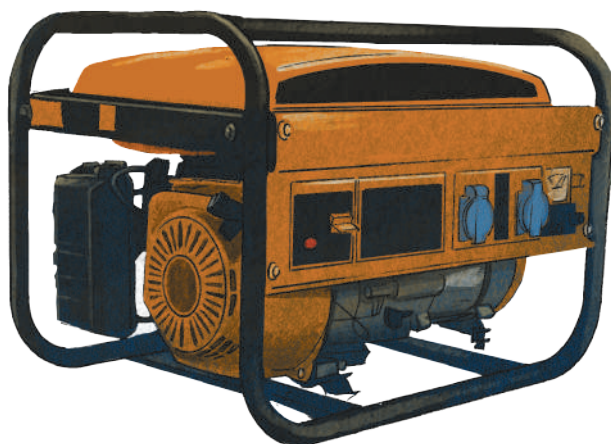
„Já jsem tvůj syn,“ řekl Maksym, „žijeme spolu. Napij se na mé zdraví.“

„Ty jsi můj syn, fakt?“ otec se zmateně rozhlížel a pak se rozesmál. „No, když to říkáš,“ celý se smíchy třásl, „tak nalej!“

Otec se s nedůvěrou napil vína, posadil se do křesla a stále na Maksymu se smíchem a sympatií pokukoval. Víno přineslo očekávanou kapku opilosti, víčka mu ztěžkla, ruce zeslábly, nohy se narovnal a on usnul vsedě v křesle, tak, jak to umí jen staří lidé, když se svět kolem nich postupně rozplývá. A když se později Ljubiny teplé ruce dotkly jeho ramene a on pootevřel oči, nikdo kolem už nebyl, jen černé kočky spaly na pohovce.

Místnost osvětlovalo tlumené světlo stojací lampy. Roman Juchymovyč se rozhlédl – místnost mu připadala neznámá a zároveň známá, jako by byl malý chlapec a matka se ho chystala uložit do postele. Jenže z obrazu na protější stěně se na něj díval starý šedovlasý muž, který mu byl nějak povědomý, jako by k němu kdysi přicházel ve spánku a tahal ho za nohy. Juchymovyč se na něj nechtěl dívat a zavrtěl se, aby vstal. Lubiny ruce ho podepřely a on se pomalu šoural do ložnice.

Jana mezitím stála u díry v plotě a zapínala v telefonu baterku, aby bezpečně překročila příčku. Její svalová paměť ještě nefungovala tak jako Maksymova a nechtělo se jí ukončit večírek válením se v závojích sněhu. Než se podívala dolů na nohy, zvedla hlavu a uviděla jasné zimní hvězdy rozesté nad ulicí, řekou a potokem. Byly blízko a nízko jako nikdy předtím. A bylo takové ticho, že každý pohyb byl doslova ohlušující.

„Jano,“ uslyšela z terasy.

Stál tam Maksym.

„Jano,“ zopakoval.

„Dobrou noc,“ řekla Jana.

„Haf,“ odpověděl.

